

VESTNIK

NOTICIERO

Reg. Nac. de la
Prop. Intel. No. 659.805

X I I
4 - 1961

Ustanovitelj „VESTNIKA“ duhovni svetnik KAREL ŠKULJ

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij, katerega v sedanjem poslovnem letu sestavljajo: Edi Škulj, predsednik, Gabrenja Vojko, ing. Anton Matičič, Potočar Anton; za Zvezo slovenskih protikomunističnih borcev, Cleveland, USA: Jakopič Marijan, Kranjc Danilo, Lekan Jože, Pleško Stane — pooblaščenec Vencelj Dolenc; za Društvo slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini: Pregelj Bogomil, Jenko Jože, Kralj Janez, Logar France; urednik Pavle Rant.

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Capital Federal, Argentina.
Naročnina: Južna Amerika 96.— pesov, odn. enakovrednost v dolarju, USA
in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija, Avstralija — 1 funt šterling,
evropske države — 1.50 dolarja.

Editor responsable: Eduardo Škulj, redactor Pablo Rant — Tiska Talleres
Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, T.E. 33-7213 Buenos Aires, Argentina

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 659805 — „Vestnik“ es
el Informativo de los excombatientes anticomunistas eslovenos — „Vestnik“
is the voice of Slovenian anticommunist veterans.

Vsebina: Trije datumi (Pavel Fajdiga) — Ali je bil neizogiben naš zlom leta 1941? (Radivoj Rigler) — Ob 20-letnici Slovenske legije (Rudolf Smersu) — O polkovniku V. — Odlomki iz Cianovega dnevnika — Borci pišejo (Milan Zajec, USA — H. R., Argentina — EC, Italija — Florijan Slak, Kanada — AE, USA) — Iz življenja borcev: Čisto malo ljubezni (F. S., Kanada) — Oj čak Nanos (A. F.-Martin Radoš) — Iz društvenega življenja — Iz uprave — Urednikov bunker

Naslovna stran: Grad Kamen

TRIJE DATUMI

Beograd se je zbudil v mrzlem, meglenem zimskem jutru 14. decembra 1940. Nekaj minut po sedmi uri zjutraj mi je g. Joško Krošelj sporočil, da je dr. Anton Korošec mrtev. Novica o smrti tega Slovenca-velikana se je razširila kot blisk po Beogradu, od tam po vsej Jugoslaviji. Vsakdo je začutil, da je padel eden temeljnih opornikov jugoslovanske državne zgradbe, ko je dr. Anton Korošec pred dvajsetimi leti legel k večnemu počitku na ljubljanskem Navju. Zavrtelo se je v glavi nad osamelostjo tistim na dvoru na Dedinju, tistim v vladi, tako Srbom, tako Zagrebu, kakor nam Slovencem. Izgubili smo vsi takratni jugoslovanski državljani občutek varnosti, zlasti še mi Slovenci. Petokolonaške nacistične in komunistične sile, ki so bile do tistega dne bodisi potuhnjene bodisi prisiljene k mirovanju, so se sprožile in spravile na delo, da pokopljejo državo. Vsakdo je mogel že do Silvestrovega 1940 ugotoviti, ne da bi mogel sicer pokazati na konkretne primere, da je Jugoslavija začela drveti navzdol, v prepad, za katerega nihče ni vedel, kakšen je na dnu.

— — —

Razvoj je šel v smeri prepada, proti 27. marcu 1941. Vzkliki 'Bolje rat nego pakt!' in 'Savez za Rusijom!' po beograjskih ulicah, ob vihranju jugoslovanskih zastav, pomešanih s komunističnimi rdečimi s srpom in kladivom, so že pokazali, v katero brezno drvi Jugoslavija. Angleško poslaništvo je točilo vino in rakijo, iz sovjetskega poslaništva pa so namesto vina in rakije odhajala navodila jugoslovanski partiji, da se bliža zgodovinski trenutek revolucije. Zanešenjaški jugoslovanski generali so se topili ob Churchillovih vzklikih, da je „Jugoslavija našla svojo dušo!“, resni, realistični državljani pa so zaskrbljeno slutili, da Jugoslavija hiti neizbežni usodi naproti. Vala dogodkov že ni bilo več mogoče ustaviti ali obrniti v drugo smer — z ljudmi, ki smo jih takrat imeli pri ali blizu državnega krmila. Dr. Antona Korošca pa ni bilo več.

— — —

Jutro 6. aprila 1941. Nad Beogradom se boči kot ribje oko čisto nebo. Pomladansko sonce je pravkar obsijalo še spokojno jugoslovansko prestolnico. Tu in tam hiti redek meščan po prebujajočih se ulicah. V bližnji cerkvi sv. Antuna, komaj tri kvadre, merjeno po buenosaireško, od naše hiše na Babavišnjini ulici, je zazvonilo k sedmi maši.

Bronasto donenje zvona mi je zabrnelo po ušesih še v postelji. Ni se še zvonov odmev podel, že mi je udarilo na uho divje žvižganje nacističnih štuk in bomb, ki so se istočasno, kakor toča, vsule po vsem mestu. Bomba je spodrezala od strani tudi našo hišo, da se je zamajala, kakor da bi bila iz igralnih kart in se podsula. Stanovalci v pritičju so postali smrtne žrtve nacističnega dinamita. Mi zgoraj v prvem

in drugem nadstropju smo se lovili za majajoče se stene, s katerih so padale slike, se trgali od stropov lestenci, omare drsele po parketu kakor baletke na ledu; v trenutku je zmanjkalo elektrike in vode.

Po prvi smrtni tihoti, ki je za večno zajela tudi dr. Kulovca, dr. Koroščevega naslednika, ko ga je ena izmed prvih nacističnih bomb razpolovila, se je Beograd pognal v brezupnem strahu na opustošene, do kolen z opeko, kamenjem in razbitim steklom posute goreče ulice, da bi zbežal — neznano kam. Ni mogel nikamor. Prihrumel je nov val štuk in se vsula nova toča bomb, za tem spet drugi, tretji, četrti...

Beograd je bil na kolenih pred Hitlerjem. V dobri uri.

Na velikonočno nedeljo, komaj teden dni po 6. aprilu 1941, je ves Beograd s solzami v očeh stal v gostem redu ob Aleksandrovi cesti, po kateri so se mimo belega parlamenta, ki je obmolnil in do danes še ni svobodno spregovoril, pomikale brezkončne kolone utrujene, toda neizmerno strumne in ponosne nemške vojske, peš, na tovornikih, na tankih, na topovih. Iz vrst na pločnikih so se izluščali častitljivi srbski starci iz balkanskih vojn in segali svojemu večnemu sovražniku v roke, s solzami v očeh, toda s čestitkami na ustnicah. Srb je ugotovil, da njegove stare slave ni več, Nemec in ves svet pa je izgubil mit o srbski vojaški slavi.

Beograd je bil okupiran.

* * *

Vse tri datume sem doživel in preživel v Beogradu. Da je drugi skoro neposredna posledica prvega in zadnji neposredna posledica drugega, je bilo mojim takrat komaj dvajset let starim možganom jasno razvidno. Tudi danes, ob dvajsetletnici tistih treh datumov, ni mogoče dokazati nasprotnega, kakor: 27. marec in 6. april 1941 sta se dejansko začela 14. decembra 1940.

Pavel Fajdiga

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Knjiga, posvečena našim mrtvim ob petnajstletnici, je izšla.

Zrtvam in naporom, ki jih je to delo zahtevalo od zgodovinskega odseka pri Zvezi slovenskih protikomunističnih borcev, se bomo najbolj dostojno oddolžili tako, ako bomo knjigo kupili.

Borci v Argentini in Južni Ameriki naj pošljejo naročila na upravo Vestnika, Ramón Falcón 4158, Buenos Aires

ALI JE BIL NEIZOGIBEN NAŠ ZLOM LETA 1941?

Radivoj Rigler

(Nadaljevanje)

Da bo nova vojna dolgotrajna, se je v času, ko bi o teh stvareh morala razmisliti skupina, ki se je pripravljala na državni udar, že jasno videlo. Hitlerjev Blitzkrieg je po začetnih res bliskovitih uspehih zašel v zastoje. Napodil je sicer Angleže, glavnega sovražnika, s kontinenta, toda veliki britanski imperij je še vedno stal na nogah, ki so se sicer tresle od strahu, kot je priznal sam ministrski predsednik Winston Churchill, odpovedale pa niso. Velike stvari se od zunaj počasi rušijo. Hitro se zrušijo le, če so znotraj gnile ali pa minirane. O takem stanju pa v tistem času ni bilo nobenih znakov ne na eni ne na drugi strani. Vstop Zedinjenih ameriških držav v vojno bi jo na vsak način skrajšal. Toda to bi se najprej moralo zgoditi in ko bi se zgodilo, bi poteklo še veliko časa, preden bi ogromni kontingenti bili prepeljani čez morje in vrženi v borbo.

Predvidena dolga vojna v obkoljenem položaju pa postavlja v ospredje dvoje vprašanj, od katerih smo se enega — vprašanje hrane — samo dotaknili, drugega, to je vprašanje municije, pa še nismo omenili.

Jugoslovanska vojska je imela rezervno hrano — odlične mesne konzerve in prvovrsten prepečenec — shranjeno v posebnih skladiščih, imenovanih vojna skladišča, ki so bila raztresena po vsem državnem teritoriju in pod upravo teritorialnih divizijskih in armijskih oblasti. Ni mi znana količina rezervnih dnevnih obrokov, s katero smo razpolagali na predvečer vstopa v vojno, ker je to bila najstrožja vojaška tajnost, znana le najožjemu krogu častnikov v službi pri ministristvu za vojsko in mornarico in pri glavnem generalštabu. Računam pa, da je na ozemlju, omejenim s črto skrajšane strateške fronte, bilo 50 odstotkov rezervne hrane za vojsko. Od ostalih 50 odstotkov pa bi se dalo nekaj rešiti v tistih zadnjih dneh miru in pa tudi že v vojni, vse odvisno od tega, kako hitro bi sovražnik napredoval od meje proti notranjosti države. Če predpostavimo, da je bilo rezervne hrane za 6 mesecev, bi vojska po izvršenem umiku na črto skrajšane strateške fronte imela hrane za 3 - mesece.

Še hujše je bilo z municijo. Nimam pojma, koliko smo je imeli nako-pičene — tudi ti podatki prav tako kot podatki o količini rezervne hrane so bili najstrožje zaupni — toda znano mi je, da je pokojni general Milan Nedić, takoj ko je bil postavljen za vojnega ministra — ne spominjam se, katerega leta je to bilo, vendar mnogo pred našim vstopom v vojno ni moglo biti — zahteval od neposredno podrejenih mu referentov, da mu predložijo preglede o stanju orožja, municije, hrane, obleke in sanitetnega materiala. Ko je prišla vrsta na municijo, je vzrožil — tako majhne da so bile zaloge celo municije za puške — in napravil „darmar“, kot pravijo Srbi, po mi-

nistrstvu, generalštabu in vojaško-tehničnem zavodu v Kragujevcu. Verjetno, da se je po tej energični intervenciji poboljšalo to stanje, toda ob-
čutnega dviga zaloge že ni moglo več biti. Vojna se nam je bližala s
hitrimi koraki.

Dognanja, do katerih smo prišli po tem kratkem razmišljanju o vpra-
šanju hrane in municije, in do katerih je morala priti tudi skupina, ki
se je pripravljala na državni udar, da bi državo rešila iz nezaželjene in
škodljive zveze s silami Trojnega pakta, so ves problem vodstva bodoče
vojne postavila v drugo luč. Rešitve že ni bilo več v skrajšanju strateške
fronte. S hrano in municijo, ki jo je imela na razpolago, bi jugoslovanska
vojska mogla kljubovati nekaj časa, potem pa bi se izčrpana in zdecimirana
morala vdati, kajti ni bilo verjetno, da bi medtem prispela zavezniška
pomoč in jo rešila iz sovražnikovega obroča ali pa jo vsaj oskrbovala iz
zraka s hrano, municijo in ostalimi potrebščinami, ki jih ima bojujoča se
vojska. Kakšna bi bila rešitev, če bi namesto moralne kapitulacije, s ka-
tero je bil zvezan podpis pakta, doživeli vojaško kapitulacijo po prestanih
težkih izgubah, ki bi nam jih zadala vojna? Ali bi to ne bila previsoka
cena za osvoboditev naših bratov onstran meja Jugoslavije?

Zdi se mi, da smo zašli v slepo ulico.

Ali rešilna misel je že tu! Preprosta je kot Kolumbovo jajce:

Kar je nezadostno za vojsko, ki šteje 1 milijon mož, je več kot zadostno
za 200 do 300 tisoč mož.

Izvršimo torej redukcijo naših efektivov in istočasno tudi selekcijo po
načelu: malo, a to dobro!

Razumljivo je, da s tolikšno vojsko ne bi mogli držati iste fronte. Z
nadaljnjim krajšanjem pa zadenemo na novo težavo. Vzoredno s kraj-
šanjem fronte se zožuje tudi sovražnikov obroč. Ta pa je toliko bolj ne-
varen, kolikor manjši je.

Zopet bi bili v zagati, ko bi šlo za tako imenovano manevrsko zem-
ljišče, t. j. lahko prehodno, ravno ali pa valovito, iz nizkih gričev in dolin
sestavljeno. V našem primeru pa imamo opravka s težko prehodnim, raz-
bitim in razkosanim gorskim ozemljem z velikimi razlikami v višini. Tako
ozemlje ne samo da silno obtežuje napad in ne dopušča uporabe oklopnih
enot, ki dajejo napadu tako učinkovit zamah, marveč omogoča branilcu, da
z istimi efektivmi drži mnogo večje odseke, kot bi jih mogel držati na ma-
nevorskem ozemlju, ali pa še bolje: da sploh ne drži strnjene fronte in se
bori na način poznan pod imenom gverila. Dinarski gorski sistem s svojimi
posebnostmi: vrtačami, podzemeljskimi jamami in nepravilnimi oblikami
sploh pa je kakor ustvarjen za tako vrsto bojevanja, saj nudi zavetišča
in skrivališča takorekoč na vsakem koraku.

Morda se bo kdo začudil: Redna vojska, pa v gverilo?! Temu bodi
povedano:

Leta 1807 se je španska kraljevska vojska v vojni proti Napoleonu
razdelila na male oddelke in razpršila po ozemlju, potem ko je uvidela, da

bi v odprti bitki podlegla. Tako pa je nadaljevala borbo proti Francozom z manjšimi, toda številnimi uspehi, ki je po 7 letih bila kronana s končnim uspehom: umikom Napoleonovih čet iz Španije.

Iz tistega časa tudi izvira beseda gverila, ki ji slovar španske krajevske akademije daje naslednjo definicijo: bojni razpored, ki se dobi, če se vojska razdeli na veliko število malih oddelkov, ki napadajo sovražnika z vseh strani. Pod b) je to: hitri oddelek, ki gre v izvidenje in šele pod c) je gverila tisto, kar pod tem imenom danes navadno razumemo: skupine prostovoljcev, ki se bojujejo neodvisno od redne vojske.

Mislim, da ni tvegana trditev, če rečem, da ni naroda na svetu, ki bi imel toliko smisla za gverilo kot naši bratje Srbi, saj je njihova tradicija v tej vrsti bojevanja stara 500 let! Potem ko so izgubili bitko na Kosovem polju leta 1389 pa vse do balkanske vojne leta 1912, so Srbi trmasto vztrajno hajdukovali in četnikovali proti Turkom. Zbirali so se v manjše in večje skupine imenovane hajdučke družine oz. čete, ki so izletale iz svojih gorskih skrivališč, napadale in ubijale Turke in se s plenom vračale v svoje varno zavetje. Kogar od njih pa so Turki ujeli, je to plačal z grozno smrtjo na ošpičenem kolu.

Jugoslovanska gverila bi torej imela dve izredni prednosti: človeški element s staro tradicijo v tej vrsti bojevanja in dinarsko zemljišče s svojimi posebnimi ugodnostmi za tistega, ki bi se v obrambi pred sovražnikom vanj zatekel.

Ena najbolj važnih nalog glavnega generalštaba — najelitnejše izmed vseh ustanov v vojski — je izdelati načrte za vse primere vojn, ki bi morale nastopiti. Ne dvomim, da naš glavni generalštab ne bi imel pripravljenega načrta za primer, v kakršnem smo se znašli leta 1941, t. j. popolnoma obkoljeni, saj so Nemci, Italijani, Madžari in Albanci bili naši odkriti sovražniki, v Bolgare pa zaradi germanofilskih elementov v njihovih političnih in vojaških vrhovih tudi nismo mogli imeti popolnega zaupanja. Ne bi vedel povedati, če je bila za ta primer predvidena gverila, vsaj kot varijanta. Da pa se je na to mislilo, dokazuje formacija četniških bataljonov, ki je bila objavljena v službenem vojaškem listu, ki pa je žal ostala na papirju — zaradi nemškega protesta. Na mesto četniških so bili potem tik pred vojno ustanovljeni jurišni bataljoni.

V skupini, ki se je pripravljala na državni udar, so bili tudi častniki iz glavnega generalštaba. Sam vodja zarote, general Simović, je bil nekaj časa šef imenovane ustanove. Če noben drug, bi moral on vedeti, ali vojni načrt predvideva gverilo ali ne. V vsakem primeru bi moral med svojimi somišljeniki — častniki nemudoma izbrati osebo, ki bi po svojem položaju v vojski, svojih sposobnostih in značaju mogla prevzeti dolžnost poveljnika gverile in ji staviti v dolžnost, da se takoj seznani z obstoječim vojnim načrtom, a če tega ne bi bilo, da ga sam hitro izdela v glavnih potezah. Za temeljit študij, ki je osnova vsakemu podrobnemu načrtu, že ni bilo več časa. Ne dnevi, ure so bile že štete! Tistega trenutka, ko bi državni udar uspel in bi državna oblast prešla v roke upornikov,

bi že morala iz štaba gverile biti razposlana povelja, ki bi ta načrt prevajala v stvarnost.

Dve bistveni stvari bi morali zagotoviti ostvaritev načrta za gverilo:

1. da bi enote, določene v gverilo, prispеле na določeno ozemlje nedotaknjene v pogledu vojaškega duha; in

2. da bi na gverilsko ozemlje bile prepeljane čim večje količine hrane in municije.

Prvi spopadi v vojni so kritični za tistega, ki še ni prejel ognjenega krsta, če ima njegov nasprotnik to že za seboj. Neizogibni občutek manjvrednosti neizkušenega kaj lahko vpelje v poplah. Učinkovitost Blitzkriega pa je bila zasnovana vprav na širokem izkoriščenju poplaha, ki ga je nemška vojska sejala v nasprotnikovih vrstah s silnimi začetnimi sunki tankovskih enot in preciznim bombardiranjem in mitraljiranjem iz slovitih STUKA zrakoplovov, ki so v ta namen razpolagali še s posebnimi sire-nami, katerih obupen pisk je prestrašenim šel na živce in tako pomagal povečati zmedo.

Nemška taktika nam je bila znana iz njenih pohodov na Poljsko, Dansko, Norveško, Nizozemsko, Belgijo in Francijo ter si nismo smeli delati nobenih utvar, da bi naši borci v kritičnih prvih vojnih dnevih drugače reagirali kot vojaki naštetih držav. Bilo je torej pričakovati, da bo poplah zajel tzv. enote za zapiranje in zaščito meje in se od njih presel na čete na zaporednih položajih vzdolž predvidenih glavnih smeri sovražnikovega prodiranja.

Nikakor pa ne bi ta poplah smel zajeti čet odrejenih v gverilo. Te bi morale prispeti v svoja zanesljiva gorska zavetišča neomajanega duha in z zavestjo v duši, da je tisto, kar se dogaja doli v ravninah in dolinah neizogibna prva faza obrambne vojne, v kateri se žrtvujejo deli domovine in deli njene vojske, da bi se rešila njena glavnina in ohranila do časa, ko se bo začela odločilna zadnja bitka.

Ker bi bil čas za premikanje gverilskih enot na določena jim mesta verjetno zelo pičel — morali bi biti pripravljeni, da bo Hitlerjeva reakcija na naš državni udar sledila v nekaj dneh, če ne že v nekaj urah — ne bi bilo velike izbire in možnosti selekcije moštva. V poštrev za gverilo bi prišle v glavnem tiste enote, ki so že bile na področju Dinarskega gorskega sistema in na obrobem ozemlju, kajti samo te bi mogle izvršiti ukazane jim pokrete, ne da bi jih sovražnik z zemlje vznemirjal. Če pa bi bile napadane iz zraka, bi seveda morale izkoristiti noč za svoje premikanje.

Kar zadeva prevoz hrane in streliva na gverilsko ozemlje, bi bilo potrebno organizirati posebno nočno obrambo na smereh verjetnega sovražnikovega prodiranja proti točkam, kjer so bila vojna skladišča, tako da bi ostalo čim več časa za njihovo evakuacijo in prenos materijala na varno. Čeprav bi ta obramba bila dodeljena četam izven sestava gverile, bi se načrt za gverilsko vojno moral dotakniti tudi tega vprašanja in

predvideti potrebno koordinacijo s temi enotami po posredovanju vrhovnega poveljstva.

Pozorni bralec se gotovo že sprašuje: „Kaj pa je z mobilizacijo? Še nič nismo slišali o njej, če se že govori o nujnosti odpravljanja čet na gverilsko ozemlje takoj po storjenem državnem udaru. Čete je vendar treba najprej imeti. Tisto, kar ima vojska pod zastavo v mirnem času — tako imenovani stalni kader — je samo majhen del v njenem polnem, vojnem sestavu. Vojne enote pa postavlja na noge mobilizacija.“

Kdor izmed vas je bil vojak v predvojni Jugoslaviji, so mu gotovo ostala v spominu pogoste orožne vaj⁸ imenovane aktiviranje, ki niso bile nič drugega kot delna mobilizacija. Vlada, ki je podpisala pakt, ni nislila na vojno, vendar aktiviranja ni takoj ukinila, tako da je jugoslovanska vojska v trenutku državnega udara bila dejansko že delno mobilizirana. To dejstvo pa je bilo tisto, ki je pri tehtanju razlogov „za“ in „proti“ močno potegnilo na stran „za“ — za državni udar, za vojno. Brez aktiviranih enot bi bilo težje odločiti se za ta korak.

Splošna mobilizacija pa bi vsekakor morala biti objavljena čim prej, to se pravi takoj po proglasu nove vlade, kajti vsaka enota, ki bi bila formirana in poslana na svoje mesto, bi prav prišla.

Kadar država stopa v vojno, se njen šef obrača na narod z govorom, imenovanim proklamacija, v katerem navaja razloge, zakaj se je vlada odločila za ta korak in državljane duhovno pripravlja na hude dni, ki jih vsaka vojna prinaša. V našem primeru bi proklamacija morala prikazati gverilo kot naše upanje in rešitev iz obupnega položaja. Spričo nemških bliskovitih reagiranj in operacij pa bi bilo potrebno, da se na ta naš adut pokaže že poprej, morda že v samem proglasu nove vlade, da bi prebivalstvo bilo zanesljivo pravočasno obveščeno o osnovni zamisli vodstva vojne, če bi nam bila napovedana.

Občutek manjvrednosti je ovira uspehu. Jugoslavija pa je preživljala tiste mesece pred katastrofo prežeta s tem občutkom. Čutila je, da se približuje čas, ko bo tudi ona postavljena pred odločitev ali — ali, a tisti, ki bo odločitev od nje terjal, je še vsakega gladko porazil, ki se mu je bil zoperstavil. Ideja o gverili kot možnosti učinkovitega odpora proti nemškemu Golijatu, bi bila sprejeta od večine Jugoslovancev, saj se je v žilah mnogih od njih pretakala kri, ki njihovim prednikom ni dala vdano prenašati tuje gospodstvo, marveč jih je neprestano gonila na upor, vse dokler ni bila izbojevana zlata svoboda. In če ta upor skozi dolga stoletja nikdar ni ugasnil, če ga niso zadušile niti najbolj krvave represalije, gre hvala gverili, sistemu borbe, v katerem se more uveljaviti tisti, ki se drugače ne more meriti po moči s svojim nasprotnikom.

Zavest o moči gverile je torej obstojala pri nas. Treba jo je bilo osvežiti in okrepiti, pa bi bila odlično sredstvo zoper polasčajoči se nas občutek manjvrednosti in svetla zvezda vodnica v noči, ki se je spustila na našo domovino, potem ko je zatonilo sonce svobode.

Odpor čet, ki bi imele nalogo čim dalje zadržati sovražnika pri pro-

diranju z meje v notranjost države, bi gotovo bil močnejši, ko bi vedele, da se tam na visokih gorah v srcu države pripravlja gverila, kateri sovražnik kljub svojemu najmodernejšemu orožju ne bo mogel do živega in od koder mu bodo potem vračani udarci, katere sedaj on deli. Na močnejši odpor bi jih podžigala zavest, da od časa, ki ga bodo one uspele z borbo zagotoviti, zavisí popolnost organizacije gverile in njena preskrba s hrano, municijo in drugimi potrebami. In ko bi sovražnik končno s svojo premočjo le zlomil njihov odpor, ne bi bilo resignirane vdaže, marveč energičnih poskusov, da se rešijo ujetništva in priključijo enotam v gverili.

Sami gverili bi kazalo pritajiti se v začetku, tako da bi se napadalec prepričal, da jugoslovanske vojske ni več in da so tisti, kar se skriva po gorah, le neorganizirani ostanki njenih razbitih enot, kateri kot taki ne zaslužijo nobene pozornosti. Sicer pa je Blitzkrieg zasnovan na nauku, da je za zavojevanje tujega ozemlja dovolj, če se zavzamejo glavna gospodarska središča in strateško pomembne točke ter zavarujejo komunikacije, ki ta važna mesta spajajo. Skušnje iz vseh dotedanjih pohodov so potrdile napadalcu pravilnost tega nauka. Zato bi napadalec po končani zasedbi vseh važnih jugoslovanskih središč povsem verjetno izločil dobršno število čet, udeleženih pri pohodu na Jugoslavijo, in jih poslal na druge odseke svoje ogromne strateške fronte, tja, kjer bi pričakoval napad oziroma kjer bi ga sam pripravljaj. To bi bil čas, ko bi jugoslovanska gverila stopila v akcijo.

Večina smo ne samo žive priče dogodkov, ki so sledili državnemu udaru v noči od 26. na 27. marec leta 1941; smo tudi neposredne žrtve teh dogodkov, kajti na telesih in v dušah smo občutili vso težo in grenkost poraza, ki nam ga je zadal sovražnik v tistih žalostnih aprilskih dneh pred 20 leti, ker naš odpor ni bil organiziran tako kot bi mogel in moral biti. Toda poraz na bojnem polju z vsemi težkimi posledicami: okupacijo in razbitjem države, vojnim ujetništvom in internacijo, nasilnim preseľevanjem in raznarodovanjem — še ni bila najhujša nesreča, ki nas je zadela. Hujša je bila državljanska vojna, ki je sledila in kateri je poraz na bojnem polju pripravil teren. Na posledicah te druge nesreče trpimo še danes: narod doma v komunističnem jarmu in mi v hladni tujini. Spričo tega je razumljivo, da nam se kljub oddaljenosti od teh dogodkov in njihove pozornice, kljub zavzetosti v borbi za obstoj v tujem svetu, še vedno uhajajo misli v tiste čase in se povprašujemo: Ali je do te naše katastrofe res moralo priti? Ali ni bilo rešitve? In če je bila dana njena možnost, kdo je kriv za naš zlom?

Na prvo vprašanje ste pravkar dobili odgovor. Da naš vojaški zlom leta 1941 ni bil neizogiben, ker smo se mogli rešiti z gverilo, ni samo moje osebno mnenje, marveč mnenje mnogih mojih stanovskih tovarišev, aktivnih častnikov prve jugoslovanske vojske.

Preden pa bi vam dal odgovor na vprašanje glede krivde za ta naš poraz, se hočem dotakniti dveh najbolj usodnih pojavov na jugoslovanskem ozemlju, potem ko smo stopili v vojno. To sta ustaštvo in partizanstvo.

Ustaši so proglasili hrvaško državo že 10. aprila, 4 dni po začetku vojne in 7 dni pred kapitulacijo jugoslovanske vojske. Nemci in Italijani so jih podprli ne iz simpatij, marveč iz računa, da bodo tako premagali Jugoslavijo prej in z manj žrtvami. V primeru, da bi obstojala jugoslovanska gverila, bi v pohodih na nje glavno breme borbe brez dvoma padlo na ustaše. Oni bi bili njeni najhujši sovražniki, saj bi tudi ta gverila, v kateri ne bi manjkalo jugoslovanski državi zvestih Hrvatov, bila njen glavni problem. Lahko bi se zgodilo, da bi gverila zaradi združenih ustaško-nemško-italijanskih napadov morala začasno izprazniti vprav najbolj važni del ozemlja: Hrvaško primorje in severno Dalmacijo z njihovim zaledjem. To področje bi namreč bilo najprimernejše za Zavezniško izkrcavanje, če bi se odločili zgrabiti Nemce tudi z jugovzhoda. Toda, ko bi prišel čas za to, bi se položaj v vojni že tako temeljito spremenil v korist Zapada, da bi bilo vedno več ubežnikov iz hrvaške vojske, ki bi pomnoževali jugoslovansko gverilo.

Partizanstva pa verjetno sploh ne bi bilo, če bi se jugoslovanski vojski posrečilo organizirati gverilo. Jugoslovanski starešinski kader je bil namreč dobro poučen o komunizmu in mu ne bi nikdar dovolil, da pride do izraza v gverilskih enotah, še manj kot ločena, konkurenčna akcija. V teku vojne, ko so se začele vrstiti sovjetske zmage, bi gotovo bilo poskusov komuniziranja med gverilci, toda bili bi zatrti s tako hitrostjo in energijo in tako drastično kot komunistična afera v mariborski garniziji leta 1933. Herman Krebs, eden od vodilnih nemških komunistov v času po prvi svetovni vojni do Hitlerjevega prihoda na oblast in agilni član kominterne, ki se je potem razočaran odpovedal komunizmu, in napisal pod pseudonimom Jan Valtin svetovno znano knjigo *Out of the night*, v španskem prevodu *La noche quedó atrás*, po naše *Ven iz temé*, ni v tem svojem delu kar tako zapisal za predvojno Jugoslavijo, da je bila pokopališče boljše-vizma.

Partizanstvo je bila naša največja nesreča in če gverila vsa leta svojega bivanja po planinah ne bi nič drugega storila, kot da bi preprečila pojav tega najhujšega med zli, ki so prišli nad nas, bi opraviła veliko delo, saj bi nam prihranila ogromne izgube in morje gorja.

Ko pridemo do te ugotovitve, dobi vprašanje *Kdo je kriv?* še poseben poudarek.

Verjetno ima kdo od bralcev na to vprašanje že formuliran odgovor, ki je rezultat osebnih razmišljanj ali pa sprejeto tuje mnenje.

Z vojaškega stališča je za naš zlom leta 1941 odgovorna ena sama oseba — general Simović.

Zarota, ki je pripravila in uspešno izvedla državni udar, je bila vojaška, med vojaki pa je hierarhija visoko spoštovana ter velja tudi izven službe in celo pri ilegalnem dejanju, kot je zarota. Tako je tisti med zarotniki, ki ima najvišji čin, avtomatično njen vodja, kateremu pripada pravica in dolžnost poveljevanja, ostali pa so mu dolžni pokorščino. Po-

veljnik odloča na podlagi zaključkov iz presoje položaja, pripravlja načrt za akcijo in zapoveduje njen začetek ter vpliva na njen razvoj. Pri pro- učevanju in presoji položaja lahko posluša tudi mnenja drugih, sklep na akcijo in njeno vodstvo pa mora biti popolnoma njegovo osebno dejanje, tako kot je samo on odgovoren, če akcija ne uspe. Poveljevanje namreč izključuje razdeljeno oziroma kolektivno odgovornost.

General Simović bi kot vodja zarote moral dobro razmisliti o posledicah zavrnitve vabila na pristop k Trojnemu paktu oziroma preklica že danega podpisa. Da bo vojna verjetno prva, neposredna posledica tega dejanja, ni bilo težko predvideti. Ali ima Jugoslavija sploh kakšne možnosti, da bi mogla kljubovati na bojnem polju tak, močnemu sovražniku, kot je bila Nemčija, je bilo vprašanje, ki bi si ga moral zastaviti general Simović.

Nikakor ne morem razumeti, kako je mogel general Simović prezreti gverilo odnosno ne sprejeti je, če mu je bila svetovana. Kot generalštabni častnik bi moral do podrobnosti poznati zgodovino Napoleonovih vojn in vedeti za špansko gverilo in njeno učinkovitost, a prav tako bi mu morale biti znane lastnosti Dinarskega gorskega sistema, ki gverili tako zelo ustrezajo. Kot sin srbskega naroda pa bi moral imeti prirojen smisel za to vrsto bojevanja.

Še manj pa morem razumeti, kako se je general Simović mogel in smel odločiti za državni udar in s tem za vojno, če se ni prej odločil za gverilo, edino možnost za uspešen nastop jugoslovanske vojske. Vreči vojsko brez potrebe v metež, ko veš, da mu ni kos in da bo hitro podlegla, pa je zločin!

Tako se je zgodilo, da je prva jugoslovanska vojska namesto v gverilo, ki bi ji prinesla slave, odšla v ujetništvo razbita, ponižana in osramočena.

Hud je to bil udarec za njo, zlasti za tiste njene člane, ki so se ji popolnoma posvetili, ki so si za poklic izbrali službo v njej.

Da ta vojska kljub svojim nepopolnostim in napakam ni zaslužila tako hude usode, dokazuje njeno poslednje dejanje:

Ko so zmagovite zavezniške čete spomladi leta 1945 prinesle svobodo milijonom vojaških ujetnikov in civilnih deportirancev v Nemčiji, je čez 100.000 jugoslovanskih vojnih ujetnikov odločno odbilo povratek v domovino v znak bojkota Titove komunistične vlade in protesta proti Zavezniškom, ki so komunistom v Jugoslaviji pomagali na oblast. Po štirih letih telesnega in duševnega trpljenja v ujetništvu premagati silno domotožje in odreči se vrnitvi v mili domači kraj k svojim dragim in najdražjim in prostovoljno ostati še naprej v hladni in sovražni tujini, je brez dvoma veliko dejanje, ki ga zmorejo le izredno močni značaji. Zgodovina človeštva ne pomni podobnega primera.

Če je prva jugoslovanska vojska bila poražena na bojnem polju, ni njena krivda. Toliko lepša in pomembnejša je njena zmaga na moral-

nem polju. Pred njenim visokim dejanjem samozatajevanja je ostrmel svet, bodočim jugoslovanskim rodovom pa bo za svetel zgled.

Zadnje dejanje prve jugoslovanske vojske je treba vrednotiti tudi s protikomunističnega stališča, saj so njeni vojaki s svojim sklepom, da se ne vrnejo v domovino, avtomatično stopili na stran protikomunističnih borcev, pomnožili njihove vrste in jih okrepili in to vprav tedaj, ko so ti preživljali svoje najtežje, najbolj črne dni.

Popravek: V štev. 3, stran 39, je bilo nekaj odstavkov zalomljenih. Pravilno se glasi:

Obkrožena od čet „osišča“, impresionirana zaradi hitrega poraza vseh držav, ki so se Nemčiji zoperstavile, zlasti pa prijateljske Francije, in zavedajoč se svoje nepripravljenosti na vojaškem polju, je Jugoslavija po svoji vladi končno 25. marca 1941 storila korak, ki ga je veleval razum in ki se mu je upiralo srce: podpisala je na Dunaju svoj pristop k Trojnemu paktu.

Komaj 48 ur potem pa je bil izvršen v jugoslovanski prestolnici državni udar, očitno usmerjen proti temu paktu, čeprav je nova vlada v eni svojih prvih izjav podčrtala, da Jugoslavija ostane pri dani besedi.

Skupina ljudi, ki je ta državni udar pripravila, je drugače gledala na položaj v svetu in v vojni kot pa vlada. Medtem ko se je ta pri presojanju oslanjala zgolj na realne elemente, so zarotniki vzeli v račun tudi hipotetične elemente. Računali so predvsem, da bo Amerika stopila v vojno proti silam Trojnega pakta. Verjetno so dobili v tem smislu vsaj namig, če ne kaj bolj določenega od ameriškega polkovnika Donovana, osebnega odposlanca predsednika Zedinjenih držav Roosevelta, ki se je v tistih kritičnih dneh pred pristopom k paktu mudil v Beogradu. Zarotniki so dalje računali, da se bo zavezništvo med Nemci in Sovjeti kot neprirodno prej ali slej razdrlo, in končno, da je Anglija že prešla najnižjo točko svoje vojne dejavnosti. Posledica vsega tega pa bo poraz sil Trojnega pakta.

Presoja položaja ni mogla biti bolj točna. Poznejši dogodki so jo v celoti potrdili.

Zaključek presoje, da bodo sile Trojnega pakta izgubile vojno, pa je naravnost vpil proti paktu oz. klical njegov preklic, potem ko je bil že podpisan. Klicala in opominjala pa je tudi ljubezen do neodrešenih bratov.

Previdnost je seveda velevala, da se pred podvzemanjem ustrežajočih ukrepov dobro premisli o vseh možnih posledicah takega dejanja in se naj odloči šele, če presoja pokaže, da verjetne posledice ne bi bile hujše od posledic pristopa k Trojnemu paktu.

Na strani 42, 4. vrsta se mora glasiti:

„... jugoslovanskega vrhovnega stratega...“

OB 20 LETNICI SLOVENSKE LEGIJE

V mesecu aprilu 1941 je bila v Ljubljani ustanovljena tajna vojaška organizacija, ki si je nadelala ime Slovenska legija. Bila je to prva tajna narodno obrambna organizacija, ustanovljena potem, ko so Nemci, Italijani in Madžari zasedli Slovenijo. Slovenska legija (SL) je tako bila ustanovljena prej kot Osvobodilna fronta in druge podobne organizacije.

Letos v aprilu bo torej preteklo 20 let od ustanovitve Slovenske legije. Ker je to lep jubilej naše prve protikomunistične organizacije, ki je ogromno storila v borbi zoper komunizem in ki je v tej borbi skoraj popolnoma izkravela — velika večina slovenskih legijonarjev počiva danes v znanih in neznanih grobovih — je pravično in pošteno, da se je spomnimo tudi v Vestniku.

Ustanovitev SL

Na velikonočno nedeljo 1941 so Nemci vdrl v Jugoslavijo. Njihovi bombniki so se pojavili tudi nad Ljubljano. Takoj naslednjega dne se je že nekaj zastopnikov slovenskih katoliških mladinskih organizacij zbralo na stanovanju pisca teh vrstic, kjer se je vršil razgovor o novih razmerah v Sloveniji in o novem delu, ki ga te razmere zahtevajo. Vsi so soglašali s tem, da bo potrebno takoj organizirati tajne oddelke, ki naj — s pomočjo vojaških strokovnjakov seveda — v vojaškem pogledu pripravljajo narod na trenutek, ko bo naš nastop zoper okupatorja za naš narod in za zaveznike potreben, koristen, uspešen in združen z najmanjšimi žrtvami.

Naslednje dneve so z raznih strani dežele prihajala poročila, da komunisti dvigajo glave in pravijo, da je sedaj prišla njihova ura; da komunisti in drugi pokvarjeni in delomržni elementi zbirajo orožje in ščuvajo ljudi zoper vse tiste, ki so dosedaj vodili javno življenje na deželi.

Z ozirom na ta mednarodni in domači položaj ni bilo mogoče niti trenutek več odlašati s protiakcijo. Po posvetovanju z vodilnimi osebnostmi slovenskega javnega življenja so se nato dne 29. aprila 1941 sestali v Delavski zbornici v Ljubljani zastopniki vodilnih slovenskih katoliških mladinskih organizacij in ustanovili tajno slovensko vojaško organizacijo ter ji dali ime Slovenska legija. Vodstvo te nove organizacije je bilo poverjeno desetčlanskemu odboru, kateremu je do oktobra 1943 načeloval pisec teh vrstic (v organizacijskem pogledu, dočim je vojaško tehnične zadeve prevzel polkovnik Peterlin). V oktobru 1943 pa je prevzel vodstvo rezervni major prof. Mirko Bitenc, ki je ostal na tem mestu vse do trenutka, ko so ga zajeli komunisti in ga po vsej verjetnosti umorili.

Morda se bo kdo vprašal, zakaj pa se je ustanovila tajna vojaška organizacija na svetovnonazorski podlagi in ali ni na ta način bila SL nekaka strankarska vojaška organizacija; zakaj se ni tedaj ustanovila skupna slovenska protikomunistična vojaška organizacija. Na ta in podobna vprašanja more odgovoriti samo, kdor je one težke dneve pred 20 leti doživel in kdor se zna v tiste razmere vživeti. Sovražnik je zasedel deželo

in na vse kraje postavil svoje prisluškovalce in ovaduhe. Komunisti so tajno ustvarjali revolucionarno razpoloženje. Nihče ni zaupal nikomur. Nastali so izredni časi in vsakdo se je zaprl sam vase. Nemci so imeli svojo peto kolono, Italijani so našli svoje zveste oprode, komunisti so se vrinili v vse mogoče organizacije. V tem vzdušju je bilo mogoče napraviti samo tako organizacijo in zbrati vanjo samo take ljudi, ki so se — ne samo dobro poznali — ampak so tudi že več let skupaj delovali in so si torej popolnoma zaupali. Mngokrat niti ta velika previdnost ni bila zadostna: brat je prevaral brata, prijatelj je izdal prijatelja.

V takih razmerah je vprašanje zaupanja prva in odločilna stvar. In pravi zato so se združili v Slovensko legijo ljudje, ki so že več let skupaj delovali za iste ideale in so si zato tudi drug drugemu zaupali.

Podobno se je dogajalo tudi drugod po svetu. Tudi na Poljskem in v Franciji so se sprva družili v odpornem gibanju zoper Nemce samo ljudje ene barve, ki so se med seboj poznali in si zaupali. Šele pozneje je prišlo do sodelovanja med raznimi svetovnonazorsko in politično različnimi skupinami. Tako je bilo v vseh revolucijah in protirevolucijah, kjer nimamo vojne ene države zoper drugo, ampak vojno ene ideološke ali politične skupine zoper drugo.

Tudi med nami Slovenci je bilo tako. Protikomunistov je bilo mnogo, toda niso se med seboj poznali. Svoječasne borbe med „liberalci“ in „klerikalci“, med „Sokoli“ in „Orli“, ki pa so zadnja leta pred drugo svetovno vojno že popolnoma prenehale, so vendarle zapustile nekaj sledov nezaupanja. Zaradi tega začetnega nezaupanja in še iz nekaterih drugih razlogov so se ustanovile razne tajne vojaške organizacije na Slovenskem (Slovenska legija, Sokolska legija, Narodna legija, štajerski bataljon, Slovensko narodno gibanje i dr.). Te pa so se kmalu nato v svojih vrhovih med seboj tesno povezale in so imele skupno vojaško vodstvo, ki je bilo v rokah poklicnih vojakov.

Še enkrat naj poudarim, da je popolnoma nepravilno označevati Slovensko legijo kot strankarsko vojaško organizacijo. To more trditi samo tisti, ki ne pozna slovenskih političnih razmer, začetka revolucije in protirevolucije, kdor ne pozna slovenskega organizacijskega razvoja in sploh slovenskega duha in kdor — hote ali nehotе — zamenjava narodno delo s strankarskim delom.

Delovanje SL

Podrobnega poročila o delovanju SL v tem članku ne bomo podajali. Tako poročilo bi obsegalo obsežno knjigo. Tukaj hočemo ugotoviti samo nekaj značilnosti iz delovanja SL.

SL je kmalu po svoji ustanovitvi zajela v svoje vrste veliko večino slovenske mladine. Kurirji so obiskovali posamezne edinice, zaprisegali moštvo, dajali navodila za delo. Med tem pa so se množila dejanja, ki so kazala, da nameravajo komunisti vojno izrabit za svoje strankarske namene t. j. da sprožijo komunistično revolucijo in si pripravijo tla za poz-

nejši prevzem oblasti. V Ljubljani in na podeželju se je začelo pobijanje vseh tistih, ki bi mogli ovirati razvoj komunistične revolucije. Slovenska legija je videla, da je potrebno, takoj nastopiti zoper novega sovražnika slovenskega naroda v obrambo slovenskih življenj. Vodstvo SL je podprlo in z orožjem opremilo prvo vojaško edinico — štajerski bataljon —, ki je odšla na teren in se spoprijela s komunistično-partizanskimi četami.

Najpomembnejše delo pa je SL opravila v zvezi z Vaškimi stražami. Sodelovala je pri ustanovitvi prve Vaške straže pri št. Joštu in potem je sodelovala pri ustanovitvi skoraj vseh nadaljnjih edinic Vaških straž (okoli 80) in je skoraj vsem tem tudi poskrbela poveljnike. Te razkropljene in uradno med seboj nepovezane edinice je vodstvo SL tajno med seboj povežalo, jim po vseh svojih močeh pomagalo moralno in materialno, jim po kurirjih dostavljala naročila tajnega vojaškega vodstva, kateremu je načeloval polkovnik Peterlin.

Člane Vaških straž je ljudstvo imenovalo „legijonarje“ in ta beseda se je razširila po vsej slovenski zemlji. „Legijonar“ je bilo tedaj ime slovenskega protikomunističnega borca, branilca slovenskih svetinj, slovenskih življenj in slovenskega premoženja. Ta časten naziv je prišel tudi v znano vojaško pesem, ki poje o legijonarjih in domobrancih.

Ljudje so upravičeno označevali vaške stražarje kot legijonarje, ker so ti po ogromni večini bili člani SL. Prav tako so legijonarji predstavljali veliko večino v poznejšem domobranstvu.

Do danes ni še nihče napisal zgodovine delovanja Vaških straž. Ko pa bo napisana, bo moral vsakdo z občudovanjem in hvaležnostjo zreti na te naše zveste in požrtvovalne sinove, ki so — kljub slabi vojaški opremljenosti — izbojevali nešteto velikih in malih bitk po naši zemlji in so v 15 mesecih svojega obstoja tako zdecimirali partizanske vrste, da je bilo partizanstvo tik pred kapitulacijo Italije že popolnoma na tleh in že skoraj izrinjeno iz Slovenije. Italijanska kapitulacija jih je znova okrepila zaradi dotoka Italijanov in njihovega orožja.

Ko se je ustanovilo domobranstvo, so slovenski legijonarji po naročilu vodstva SL vstopili vanj in po svoji legijonarski tradiciji zvesto, požrtvovalno in disciplinirano služili naprej svoji domovini v pokorščini domobranskemu vodstvu.

Potem so se vrstili dogodki z bliskovito naglico. Gestapo je zvedel za vodstvo SL ter je mnogo članov vodstva aretiral in odpeljal v koncentracijska taborišča. Turjak, kočevski „proces“ in gestapo so bili trije veliki grobokopi naših vodilnih legijonarjev. Nato so prišle Vetrinje in sramotna predaja naših borcev komunističnim partizanom. Mučeniška kri je zalila slovensko zemljo. Padli so skoraj vsi legijonarji. Le malo jih je preživel to strašno vetrinjsko tragedijo.

Pošteni slovenski ljudje se ob 20-letnici ustanovitve Slovenske legije v globoki hvaležnosti klanjajo spominu vseh borcev, ki so dali življenje na oltar domovine.

Rudolf Smersu

O POLKOVNIKU V.

Šef nemške obveščevalne službe Walter Schellenberg, ki je prišel na to mesto po smrti Canarisa, je o svojem delu vodil zapiske. Izšli so kot njegovi Spomini* in v teh je eno poglavje posvečeno „polkovniku V.“ — tedaj jugoslovanskemu vojnemu atašeju v Berlinu. Polkovnika V. — Vladimirja Vauhnikarja žal ni več med živimi, da bi eno ali drugo stvar v Schellenbergovih navedbah pojasnil, zavrnil ali ironiziral. Vemo pa, da je tudi sam pisal o svojem delu, saj njegov prijatelj dr. Frido Pogačnik navaja v Zborniku Svobodne Slovenije 1956, da je Vauhnikar napisal v Švici po končani vojni obširno delo „Zwischen Spionen, Helden und Verrätern“ (Med špijoni, junaki in izdajalci), zatem tridelen roman (806 strani v rokopisu) Partizan Andrej in spomine na življenje v Berlinu pod naslovom „Tri leta s Hitlerjem“. Prva knjiga, pisana v nemščini, je bila namenjena zlasti nemškemu narodu kot dokaz, kako slabo so delali in kako so bili podkupljivi. Žal manjka drugi del te knjige — tkzv. strokovni del o špijonaži, ki ga je pisec moral predati Angležem za arhiv odn. uničenje. V drugi knjigi, tudi v nemščini, pa je v partizanu Andreju prikazal podobo medvojne Slovenije z vojaško-političnega stališča. Dr. Pogačnik pravi, da je roman nekak slovenski V vrtincu (Gone with the wind). Vsa tri dela so ostala v rokopisu, ker ni bilo sredstev za prevod in tudi ne za izdajo.

31. marca je poteklo šest let, odkar je Vauhnikar umrl v Buenos Airesu. V letih bivanja med nami pa je napisal naslednje članke za Svobodno Slovenijo:

Problem vojaške premoči za tretjo svetovno vojno (26-1-1950) — Južna Amerika in bodoča vojna (23-2-1950) — Strašilo atomske bombe (30-3-1950) — Vojaško-politični položaj Titove Jugoslavije (27-4-1950) — Ob desetletnici razpada Jugoslavije (20-3 - 5-4-1951).

Za Zbornik-Koledar Svobodne Slovenije pa:

Grožnje in spletke proti obstoju Slovenije, 1953, str. 141 in Današnji vojaško-strateški položaj Slovenije, 1954, str. 105.

Ob obletnici smrti se Vestnik spominja polkovnika Vauhnikarja z objavo njegovih del in v upanju, da bomo nekoč našli sredstva, da tudi Vauhnikarovi rokopisi postanejo last vsega naroda.

* Gl. Zbornik-Koledar Svobodne Slovenije 1961, str. 52, članek Janka Hafnerja, Vladimir Vauhnikar in bombardiranje Beograda.

B R A L I S M O

Od leta 1936 dalje je bil grof Galeazzo Ciano italijanski zunanji minister. Z Mussolinijevo vednostjo je pisal dnevnik, čigar bistveni deli so bili rešeni pred Gestapom, pod čigar knuto je Ciano končal svoje življenje. Bil je zunanji minister v času priprav na II. svetovno vojno in nekaj let med njo, dokler ni bil spomladi 1943 imenovan za poslanika Italije pri Sv. Stoliči. Iz obširnega dnevnika povzemamo samo navedbe, ki se nanašajo na Slovenijo odn. na posamezne narode Jugoslavije. Uverjeni smo, da bo objava teh odlomkov pripomogla k razjasnitvi nekaterih točk, obenem pa tudi pokazala, kako droben del sveta smo bili Slovenci v svetovni politiki. (Op. prireditelja)

1 9 3 9

8. 1. : Z Ducejem sva podrobno obravnavala nameravane akcije. Trojni pakt. Sporazum z Jugoslavijo, Madžarsko, Romunijo in, ako mogoče, s Poljsko, da nam dobavljajo surovine... V sporazumu z Beogradom likvidirati Albanijo, vsekakor bomo istočasno zagovarjali srbski prodor proti Solunu.

15. 1.: Z Ducejem sva se menila o tem, kaj naj v Jugoslaviji delam in povem. Glavna točka: albansko vprašanje. Sporazumna sva bila v tem, da se ne bi izplačalo zaradi Albanije riskirati dragocenega prijateljstva z Beogradom. Tako, kakor stvari stoje, se bomo mi akcije lotili le tedaj, ako se z Jugoslavijo dogovorimo v naslednjem: izboljšanje jugoslovanske meje, demilitarizacija albanske meje, vojaška zveza, absolutna podpora Srbom pri pohodu na Solun.

18. 1.: Odhod v Beograd. Potovanje normalno. Prizrčen sprejem v Trstu in Postojni.

19. 1.: Prihod v Belje. Lov na zajce. Na povratku v vlaku razgovor s Stojadinovićem. Načnem albansko vprašanje. Spočetka se je zdel Stojadinović začuden; ko je bil led pretolčen, je govoril o delitvi Albanije kot najboljši rešitvi.

20. 1.: Na lovu v gozdu. Dobre novice iz španije. Stojadinović jih je vzel na znanje z vzklikom: „Korzika, Tunis, Nizza!“ (S tem je ponovil tedaj običajno frazo fašistov, ki so po uspehih v državljanski vojni v španiji mislili marširati in zavzeti vse ozemlje, ki se jim je zdelo, da pripada Italiji, op. prired.).

21. 1.: Zadnji dan lova v Belju. Na večer odhod v Beograd. Stojadinović mi je priporočil, naj obširno govorim z regentom in mu razložim svetovni položaj. Veliko važnost polaga na svoje odnose z monarhijo, o katerih se zdi, da niso ravno dobri.

22. 1.: Beograd. Na lovu in dolg razgovor z regentom. Predvsem me je prijetno presenetil ton sprejema, tako različen od onega ob mojem prvem obisku.

24. 1.: Zjutraj grem v Villa Torlonia, kjer sem Duceju podal poročilo o potovanju in njega izidih. Zelo je zadovoljen. Predvsem ga zanima to, da sem v Jugoslaviji povsod naletel na splošno razširjeno protinemško usmerjenost. Zelo zadovoljen je tudi zaradi albanske zadeve.

26. 1.: Dolg razgovor z bolgarskim kraljem... Na široko sva govorila o mednarodnem položaju, s posebnim ozirom na Podonavje in balkanske države. Želel si je novic o mojem potovanju v Jugoslavijo in govoril o svojem dobrem odnosu s to deželo v takem tonu, da me je resnično presenetil... Hoče pa Dobrudžo, ker je tamkaj močno iredentistično gibanje.

27. 1.: Angleški poslanik lord Perth je poslal tekst govora, ki ga bo Chamberlain imel v parlamentu, da nam tako omogoči dodajo morebitnih naših želja. Duce je govor odobril in dodal: „Mislim, da se je prvič zgodilo, da je šef britanske vlade poslal tuji vladi osnutek govora. Slabo znamenje zanje.“ Na moj predlog je bil Gambara na bojnem polju (v Španiji, op. prired.) povišan v divizijskega generala. To je zaslužil z duhom in krvjo.

30. 1.: Grški poslanik je prinesel odgovor svoje vlade. So po vseh pravilih na kolenih, in to celo tako, da niti najmanjšega dvoma ni, da imajo Grki pred nami neizmeren strah. Slaba vest jih teži in najnovejše izkušnje so jih izučile, da morejo mali narodi računati samo s prijateljstvom ali sovražnostjo sosedov.

4. 2.: Stojadinović je odstopil. Ali je samo šahovska poteza ali pa resničen padec? Bomo videli. Na vsak način nas zadeva moti.

5. 2.: Še nimamo točnih poročil o krizi v Jugoslaviji. Duce pripominja, da ta primer ponovno dokazuje, da moremo voditi politiko samo z eno državo, z Nemčijo, ki prav tako kot mi, nudi gotovost nespremenljive linije in zaupnih obveznosti. Zdelo se je, da Stojadinović trdno sedi v sedlu. Sam je celo izjavil pred štirinajstimi dnevi, da ga nič in nihče ne more izriniti z oblasti. Sedaj pa... Kriza me ne zanima toliko zaradi naših odnosov z Beogradom, ki vsaj v prvem obdobju ne bodo posebno trpeli. Bolj mislim na Albanijo. Prišli smo že do kar lepega dogovora. Z Ducejem sva se zedinila v naslednjih točkah: korakali bomo ob kakršnih koli prilikah. S Stojadinovićem: razdelitev (Albanije) med nas in Jugoslavijo, brez Stojadinovića: zasedba brez Jugoslavije, in če potrebno, tudi proti Jugoslaviji.

6. 2.: Ribbentrop se je zelo samozavestno izjavil o krizi v Jugoslaviji. Meni, da bo novi zunanji minister usmerjen v politiko Osi... V Beneški palači se srečava z Ducejem. Meni, da je odstranitev Stojadinovića bil pravi regentov državni udar, ki je tako hotel prehiteti fašistično diktaturo v Jugoslaviji. Duceju podam svoje mnenje o Albaniji: vso stvar je treba pospešiti. Sporazumen je. Takoj začnemo zbirati čete in zračne sile. Ojačimo tudi revolucionarne sile znotraj dežele. Čas akcije: velikonočni teden.

7. 2.: Duce ima prav. Stojadinović je (našemu poslaniku) Indelliju dejal, da je regent vedel za rovarjenje proti njemu in da je morda celo osebno bil soudeležen pri zaroti. Vsekakor Stojadinović nima namena vreči puške v koruzo. Poti si še ni izbral, je pa odločen maščevati se, ljudsko

mnenje se mu vedno bolj nagiba. Sprašujem se, kaj more na političnem polju podvzeti. Res si je položaj vedno bolj utrjeval, ni pa bil dovolj močan, da bi mogel kljubovati združevanju strank, ki se je pred regentovimi očmi uresničilo. Na večer se spet vidiva z Ducejem in govoriva izčrpno o položaju. Ponovim mu svoje poglede, da je naš pohod proti Albaniji treba pospešiti in to iz naslednjih razlogov: 1. Jugoslovani vedo, kaj nameravamo, in govorica o tem se bo razširila; 2. z izločitvijo Stojadinovića je jugoslovanska karta za nas izgubila 90% vrednosti; 3. ker bo ves podvig sedaj izvršen ne z Jugoslavijo skupno, ampak brez nje ali morda celo proti njenemu pristanku, ne smemo Jugoslovanom pustiti toliko časa, da bi utegnili okrepiti svoje zveze s Francijo in Veliko Britanijo na političnem, diplomatskem in vojaškem področju. Načelno določimo dan našega podviga za čas med 1. in 9. aprilom.

20. 2.: Po povratku iz Beograda mi (jugoslovanski poslanik) Hristić ponavlja, kar več ali manj že vse vemo o jugoslovanski krizi. Govoril je z regentom, ki se je sila potrudil opravičevati pred nami svoje nesramno rovarjenje proti Stojadinoviću. Vsekakor pa so zagotovila Osi naklonjene politike tolikšna, da jih ne moremo prezreti. Hristić mi tudi omenja razgovor s šefom opozicije Gavrilovićem, ki je dejal, da bi odnošaje z nami še bolj poglobil, ako bi prišel na oblast. Položaj sedanje vlade je slab. V aprilu se bo Stojadinović vrnil, ker ne bo prišlo do vlade opozicionalnih strank.

22. 2.: Hristić se izraža povoljno o Stojadinoviću. Trdi, da je osebna zavist regentova igrala važno vlogo v krizi, in upa, da bo Stojadinović v teku nekaj mesecev spet prišel na oblast.

Gambara je prišel. Podal je zelo dobro poročilo o položaju v Španiji. Ali bo Madrid v kratkem padel sam od sebe, ali pa bo pet kolon napravilo konec rdeči Španiji koncem marca. Položaj v Kataloniji je dober. Franco ga izboljšuje skrbno in s strogo čistko. Tudi precej Italijanov je bilo zajetih: anarhistov in komunistov. Poročam o tem Duceju, ki mi ukaže vse postreliti, rekoč: „Mrtvi nič ne pripovedujejo.“

3. 3.: ... (Z Ducejem) razpravlja obširno o Trojnem paktu (Nemčija, Italija, Japonska, op. prir.) ... Duce se vedno bolj nagiba k dvojni zvezi z Berlinom brez Tokia. Z nami povezana Japonska bo končno poglajala Združene države v naročje zahodnih demokracij. Hoče italijansko-nemško zvezo pospešiti Omenja, da je do zamude prišlo zaradi nekaterih neprijetnih dogodkov v zadnjem času, med njimi Stojadinovićeve padec. Sicer pa je mnenja, da bo Stojadinović spet prišel na oblast, ako mi sklenemo zvezo z Berlinom. Glede Albanije je sporazumen s sedanjim stanjem, odloči pa se, da se bo podjetja lotil šele, ko bo stvar v Španiji končana in zveza med tremi odn. dvema podpisana.

9. 3.: Na lovu s princem regentom Pavlom sem v Beogradu spoznal Hrvata, grofa Bombellesa, ki mi je bil predstavljen kot deželni plemič, prijatelj princa in odličen lovec. Danes me je v Rimu obiskal; mislil sem, da je samo vljudnostni obisk. Takoj pa je začel govoriti o politiki in mi dejal, da je tajni agent Mačka. Govoril je o odnosih med Hrvatsko in

Srbijo in mi zagotovil, da je razdor med obema narodoma tako globok, da je treba izključiti sleherno možnost pomirjenja. Hrvate drže v moralni, politični in gospodarski sužnosti. Ako bi Hrvati nekega dne zaradi neke vojaške akcije dobili orožje v roke, se jim bo samo obrnilo proti Srbom. Cilj Hrvatov je samostojna država z italijanskim princem na čelu, ali bolje povedano, v personalni uniji z italijanskim kraljem. Bombelles ničesar ni zahteval. Hotel nam je to samo sporočiti, da se bomo znali paziti pred nezvesto beograjsko politiko. Posebno naj bi bila politika usmerjena po Stojadinovićevem padcu v korist demokracij proti Osi. — Iz razumljivih razlogov sem se držal zelo previdno. Poudaril sem našo zvestobo Beograjskemu sporazumu, dokler se bodo Srbi dobro držali napram nam. Sem pa tudi dejal Bombellesu, da sem vedno pripravljen vzdrževati z njim stike in — ako bi se položaj spremenil — bi mi hrvatsko stališče pri naših političnih ukrepih upoštevali.

16. 3.: Mussolini... mi pravi, da je ponoči mnogo premišljeval in sklenil, da albansko podjetje odložimo, predvsem zato, ker se boji, da bi pretreslo Jugoslavijo in koristilo hrvatskemu nezavisnemu gibanju pod nemškim vodstvom. To bi bilo isto kakor gledati Pruse na Sušaku; ne izplača se zato postavljati nevarnosti zaradi Albanije, ki jo lahko ob katerem koli drugem trenutku dobimo.

Številni obiski diplomatov v palači Chigi (italijanskem zunanjem ministrstvu, op. prir.). Največjo zaskrbljenost kaže jugoslovanski poslanik, kateremu se zdi, da je v Hitlerjevi politiki jasno videti njegov avstrijski izvor. Pravi, da bodo Nemci sedaj prodirali naprej proti Madžarski in zatem napadli Balkan. Ne smejo si pa delati nikakih iluzij, češ da bodo Srbe zlomili, predno se bodo z njim krepko borili. Velike skrbi mu povzroča odmev (teh dogodkov — zasedba Avstrije, op. prir.) pri Hrvatih, kjer se bo nezavisno gibanje na ta način samo okrepilo. Stojadinović spričo zadnjih pripetljajev pridobiva na moči, ni pa še prišel trenutek, ko bi se mogel vrniti na oblast.

17. 3.: Duce je zelo zaskrbljen in potr... skrbi ga Hrvatska; boji se namreč, da bo Maček oklical samostojnost in se postavil pod nemško varstvo. „V tem primeru imamo samo dve možnosti,“ pravi, „in sicer da, ali izstrelimo prvi strel proti Nemčiji, ali pa nas bo odnesla revolucija, ki jo bodo fašisti sami pripravili; nihče ne bo namreč prenesel, da bi se kljukasti križ usidral na Jadranu.“ Računa tudi z možnostjo prekiniti pošiljanje čet v Libijo in preko Londona poiskati zveze s Francijo v svrhu sporazuma; a to misel kmalu zavrže. Na moj predlog se končno odloči podvzeti pri Nemcih potrebne korake v zvezi s hrvatskim vprašanjem. Jasno in odločno pove, da ne more sprejeti spremembe sedanjega stanja na Hrvatskem, ne da bi pri tem popolnoma in bistveno pretresli ponovno našo politiko.

Kličem (nemškega poslanika) Mackensena in govorim z njim, zelo mirno a tudi odločno. Spomnim ga na Führerjeve besede, ki je Duceju in meni dejal, da Sredozemsko morje ne zanima Nemcev. Na tej osnovi smo zgradili politiko Osi. Ako te osnove ne bi bilo več, pomeni to konec

Osi, in nemško vmešavanje v hrvatske zadeve bi pomenilo uničenje teh osnov.

(Jugoslovanski poslanik) Hristić me želi videti in zanika govornice o jugoslovanskih premikih na madžarski meji. Z moje strani zanikam novice o italijanskem vojaškem pohodu v Albanijo in mu zatrdim, da Italija ne bo podvzela ničesar, kar bi ugnilo oslabiti jugoslovansko državno skupnost.

19. 3.: Zaskrbljenost zaradi Hrvatske se je povečala, ker vse novice govore o naraščajoči napetosti. Sklenemo poslati brzojavko v Beograd, da tako regenta Pavla obvestimo o naši nameri, da se hočemo Nemcem upreti, istočasno pa, da ga opozorimo, naj pogajanja z Zagrebom pospeši, ker je sleherna izguba časa lahko usodna.

Medtem Duce ukaže zbor čet v Benečiji. Ako izbruhne revolucija na Hrvaškem, se bomo vtaknili; in če Nemci mislijo, da nas bodo lahko zadržali, streljamo nanje. Vedno bolj se prepričujem samega sebe, da je to kaj lahko mogoče.

20. 3.: Sprejem ing. Cerneluttija, Mačkovega odposlanca. Je italijanskega pokoljenja; njegov brat je bil v italijanski konzularni službi. V začetku razgovora je bil zelo presunjen in me je vse časti vredno prosil, naj razgovor ostane tajnost, kajti „igra se s svojo glavo“. V drobnem zapisu sem ohranil, kar mi je povedal; na kratko bi bilo tole: Hrvatje so protinemško razporejeni, a kljub vsemu pripravljeni oprijeti se nemške pomoči, ako bi jih mi odklonili, samo da bi se rešili srbske tiranije. Povelj je isti cilj, ki ga je že Bombelles omenil: razgovori, da bi od Beograda dobili avtonomijo. Ako bi bila pogajanja neuspešna, sledi upor in prošnja za italijansko vojaško pomoč. Ustvaritev hrvatske republike, ki bi bila z nami povezana na podoben način kakor Albanija s sporazumom, carinska in valutna enotnost bi bila vpostavljena. Drugo obdobje: osebna unija z Italijo. Duce mi je naročil, naj hrvatski program sprejem. Jutri bom govoril s Cerneluttijem.

Nemčija izraža, da se zanima za usodo Hrvatske, priznava pa prednost italijanskim koristim. Poudarja, da Sredozemlje ni nikako nemško morje in da tudi ne more in sme postati. O tem poročam Duceju, kateremu se je sporočilo zdelo zelo zanimivo, „v kolikor smemo vanj verjeti“.

21. 3.: ...Ribbentrop mi v pismu slovesno obljublja izključnost italijanskih pravic v Sredozemskem morju, na Jadranu in ob njem ležečih področjih.

Govorim s Cerneluttijem in mu povem: 1. Poskušajte se pogajati z Beogradom, čeprav tudi samo zaradi pridobitve časa. 2. Ako bi to ne uspelo in bi se uprli, potem bomo mi ob pozivu hrvatske vlade priskočili na pomoč. 3. Vzdržite se slehernih stikov z Berlinom in obveščajte nas pravočasno o vseh svojih podvigih.

22. 3: Hristić mi trdi, da Jugoslavija ne bo pristopila k bloku, ki ga snuje London, in dodaja, da bi se to zgodilo samo tedaj, ako bi Italija spremenila svojo politiko in tudi sama pristopila.

2. 4.: (Sekretar fašistične stranke) Muti je prišel v Rim: zaključim

priprave, da ga pošljem skupaj z nekaj drugimi ljudmi njegovega kova v Tirano, da bodo tako lahko v četrtek na večer izbruhnili nemiri, ako bi kralj (Zogu) ne blagovolil do tedaj sprejeti kapitulacije. Proste roke sem mu dal, posebno pa ukazal, da mora skrbeti za varstvo kraljice (Geraldine) in otroka, ako bi bil med tem rojen. Ponoči naj vprižori teror na ulicah, v jutru pa naj se umakne v gozdove, kjer bo počakal prihod naših čet.

Bombellesa pooblastim, da vzpostavi v največji tajnosti stike s Pavelićem. Kar zadeva propagandne akcije, si pridržim objavo odloka za kasneje, dasi je Duce že odobril denarno podporo za Hrvate.

4. 4.: Sprejem Hristića. Potem ko sva razpravljala o splošni situaciji in o obisku regenta Pavla v Rimu, mu pojasnim položaj v Albaniji in poudarim, da je bil Zogu motnja v naših odnosih z Beogradom. Zatrdim mu, da ne bomo nič dokončnega podvzeli, ne da bi prej obvestili Beograd. Nekam pomirjen je Hristić odšel, čeprav je (albansko) vprašanje za njegovo deželo izredne važnosti.

5.4.: Zgodaj zjutraj se je rodil Zogu sin... Dve bojni ladji bosta odšli v Valono in Drač iskat Italijane, katerim sedaj banditi resnično grozijo... Nemci se drže dobro... Ribbentrop izjavlja, da Berlin z odobravanjem spremlja naš podvig v Albaniji. Tudi Budimpešta se dobro drži... javljajo, da je šest madžarskih divizij pripravljenih, da se poda na jugoslovansko mejo, ako bi bilo potrebno izvajati kak pritisk na Srbe. Srečava se tudi z Bombellesom, ki je imel pomirjevalen razgovor s Pavelićem. Sedaj se vrača v Zagreb, kjer bo govoril z Mačkom, potem spet pride v Rim, da se bo z nami menil glede naše denarne pomoči v namene propagandne akcije... Duče je odločil, da poteče ultimatum (Albaniji) v četrtek 6. aprila ob 12. uri.

6. 4.: Odmev v raznih prestolnicah, vključno Beograd, je še kar znosen. Hristić sam je nasprotno močnejše razburjen, a na moje vprašanje prepričano izjavi, da albansko vprašanje ne more spremeniti dobrih odnosov, ki vladajo med Beogradom in Rimom. Priporoča pa, naj ne podvzamemo ničesar, ne da bi prej obvestili Beograd, in želi, da bi albanska država vsaj po obliki še naprej obstajala.

6. 4. ob 21. uri: ...sprejem Hristića, kateremu omenim spletke, ki jih zganja Zogu, da bi privedel do preloma med nami in Beogradom. Dam mu sila obširna zagotovila v zvezi z našim pohodom in nameni. Čudi me, da vso stvar sprejema s čudovito mirnostjo. Odhajaje reče: „No, tako je Zogu enako končal kakor Beneš.“

ob 22.30: ...Hristić prosi za ponoven sprejem. Na vsak način in ton govorjenja je oster. Bojim se, da je nastala sprememba v jugoslovanskem zadržanju, a gre samo za novo prošnjo o točnejšem podpisu dogodkov našega pohoda in točnejših podatkih o bodočih ukrepih. Z oljkovo vejico manevriram. V telefonoskem razgovoru z Beogradom je nato Hristić podal na osnovi povedanega pomirjevalno izjavo.

(Se nadaljuje)

IZ ŽIVLJENJA BORCEV

ČISTO MALO LJUBEZNI...

Ob priliki slovenskega misijona v St. Catharines, Ont., Canada, je g. misijonar Kopač v svojem govoru omenil tudi slovensko izseljeniško pisateljico in njene črtice pod zgornjim naslovom: Čisto malo ljubezni... Kako človek zahrepeni po domovini, po domačnosti, po čisto malo ljubezni sredi viharne tujine, kjer se pehamo z drugimi vred samo za dolarjem, kjer pozabimo na vse drugo, razen na svoj egoizem.

Ko sem poslušal njegove misli, mi je nehote stopila pred oči ravno teden prej izvedena plesna prireditve naše krajevne organizacije, kjer smo zastonj čakali na tiste, ki bi na prireditvi morali biti prvi, pa jih nismo dočakali. Nekateri izmed njih so celo zastokali kot Prešernova nezakonska mati: „Kaj pa je tebe treba bilo...”

Težko je napiscati, toda napisal bom. Nekoč smo bili veliki idealisti. Goldek, Stara gora, Veliki Klek, to so bile prave krtine napram našemu idealizmu. Da tedaj je bil naš idealizem strašno poceni, ni se dotaknil naših s pajčevino prepletenih želodcev, ne naših praznih žepov. Postavljali smo gradove v oblake. Videli vso zgrešenost preteklosti. Videli vse nerazumevanje svetovnih egoističnih političnih špekulantov, ki so v tistem času barantali z našo kožo kakor trgovci s kožuhovino pred stoletji ob reki Hudson. Obsojali smo staroizseljence, ki so papagajsko ponavljali izraze naših sovražnikov, ker o dejanskem stanju niso imeli nobenega pojma. Delali smo gorostasne obljube tistim, ki so bili z nami do tedaj, naprej pa niso mogli, ker svet je bil egoističen in je le pobiral delovno silo, ne pa ljudi.

In če pogledamo še malo bolj nazaj za Karavanke, bomo prišli še do druge ugotovitve. Tedaj, ko smo se borili in so mnogi puščali svoja življenja na bojnem polju, tedaj smo v duhu prisegali, da jih nikoli ne bomo pozabili. Tedaj v tistih dneh so nam tisti, ki se jim je življenje zdelo predragoceno, da bi ga postavili v naše vrste, v varnem zaledju kričali: „Živio domobranci...” Kako idealni so bili tisti ljudje tedaj, saj je vendar idealizem bil tista lestvica, po kateri se je dalo plezati navzgor. Danes vsega tega ni, ostala je le gola stvarnost. Idealizem smo potopili sredi oceana, iz njihovih globin pa se nam je vrnil egoizem. Koliko pa je v nas ostalo prvega, pa pogledjmo samo na prireditve, katerih namen je, da bi iz njih dobička utrnili solzo zapuščenim, pozabljenim in od nikogar dobrodošlim našim sirotam invalidom.

Ni dovolj se trkati po svojih katoliških prsih. Ni dovolj se udeleževati v tujih, četudi katoliških organizacijah, pri tem pa gladko prezreti

prav tako katoliško dobrodelnost, za katero se ne bo ime nikogar „blešalo“ v kakem buletinu ali časopisu, pač pa bomo pokazali, da svojo katoliško prepričanje pojmujeemo ne kot farizeji, ampak kot cestinarji.

Naj se vrnem k našim prireditvam. Poleti smo prvič priredili piknik na farmi pri Jožetu Pajku v Wellandu. Jože Pajk je v ta namen daroval naši organizaciji 60 Lbs. težkega prašiča, katerega izkupiček je šel v invalidski fond ZSPB, poleg brezplačne uporabe hiše in zemljišča. Kljub temu da je bila prireditev bolj malega značaja, se je zbralo lepo število ljudi. Med nas je tedaj prihitel tudi ustanovitelj ZSPB France Grum z družino iz Rochester, N. Y., in iz Toronta med drugimi tudi Stane Pleško, tiskovni referent pri glavnem odboru. Zastopani so bili celo bivši borci iz Guelpha.

Popoldan je bil res pristržno domač. Navzoči nikakor niso mogli prehlaliti domačnosti, kakršne se težko najde v tujini. Bila pa je tudi zelo pisana družba Slovencev vseh mogočih garnitur. Veselja je bilo, da so zadnji odhajali domov šele ob dveh zjutraj.

19. novembra 1960 smo priredili ples v Slovaškem domu, v St. Catharines, Ont. Že sam naslov: Kanadsky Slovensky dom je za nas Slovence privlačen. Ko človek stopi v dvorano, z lahkoto opazi poleg zastave sliko dr. Tise kot jasen dokaz miselnosti kanadskih Slovakov, ki ne obešajo v narodnem domu rdeče zvezde kot v nekem Slovenskem narodnem domu v U. S. A.

Tudi tokrat je bila udeležba dosti dobra, lahko pa bi bila dosti boljša, ko bi ne izostali bivši borci in takozvani petomajski begunci. Vsekakor moramo reči, da so se prireditve udeležili ljudje, katerih nismo pričakovali, ni bilo pa tistih, kateri bi morali biti. Tu ni nobenega izgovora. Imajo čas in denar za poset nemškega Heidelberga kluba ali drugih tujih prireditev, kadar pa gre za slovensko stvar in še protikomunistično, tedaj pa ni časa, ne denarja.

Teden pozneje smo imeli slovenski misijon. Pri tem sem bil prijetno presenečen (obenem pa me je peklo kot žerjavica) ko so se mi ljudje oprostali iz vrst staronaseljencev in novejših, da niso mogli priti na ples radi družinskih razmer. Samo tisti, katerih ples je dejansko bil, se niso niti z besedo dotaknili zadeve.

Tudi tokrat je prišel med nas France Grum z gospo iz 80 milj oddaljenega Rochester-a N. Y. in iz prav tako 80 milj oddaljenega Toronta Stane Pleško, Ciril Preželj in Rudi Resnik.

Slovenci na Niagarskem polotoku smo zelo raztreseni. Svojega narodnega doma nimamo niti društev, zato pa menda tudi ne toliko neso-glasja kot drugod.

F. S.

BORCI PIŠEJO

Dragi urednik,

bral sem v decembrski številki Vestnika o prevodu mojega zapisnika v angleščino odn. španščino. Če ga bo res kdo napravil, bi bilo prav, da bi se istočasno s prevodom napravil tudi primeren uvod, da bodo tako tuji narodi spoznali domobrance v pravi luči. Kar je zapisano, je moja izjava, ki sem jo vsak čas pripravljen potrditi s prisego. Napisal sem vse najbolj točno mogoče in se izogibal navedbe „jaz“ čim bolj se je dalo, vendar sem na nekaterih krajih moral govoriti tudi v lastnem imenu, ker drugače zapisati nisem mogel.

Prav gotovo se nismo borili zato, da bi pomagali Hitlerju do zmage, ampak zgolj zato, da bi koristili na-

rodu in preprečili uničevanje njega imovine, tako po nacistih kakor komunistih.

V tem uvodu bi bilo treba tudi poudariti tole: pozove naj se Tita in njegove, naj zanikajo javno, če morejo, zločine, ki so jih napravili nad slovensko narodno vojsko junija 1945 s pokoljem domobrancev in četnikov, nad srbskimi dobrovoljci in hrvatsko vojsko.

Kdor bo prevajal, naj upošteva tale dva popravka: na strani 228, 3. vrsta se mora glasiti pravilno Maretov žane in ne Maretov Tone, 24. vrsta pa Cikanik Polde in ne Crkonik Polde.

Lep pozdrav vsem borcem v Argentini!

Milan Zajec, Cleveland

— — —
Naše glasilo je protikomunistično, kajne? Ko smo branili dom, vas in domovino pred dvignjeno pestjo komunističnih tolpe, nismo branili le naših domov, hlevov in skednjeve, ne; branili smo predvsem naše družine pred komunistično zverjo, ki je stregla po življenju vernih in poštenih Slovencev-protikomunistov. Napad je bil idejnega izvora in tako tudi obramba. Z orožjem je hotel komunist izbrisati vero Slovencev z naše zemlje in ta cilj še danes zasleduje; ne le doma, po vseh kontinentih. Satan proti Bogu.

Naši narodni voditelji so bili dovolj čuječi. Vse čase so nas opozarjali pred kruto nevarnostjo brezbožnega komunizma. Prav dobro smo poznali te naše voditelje. Vsega zaupanja in časti so bili vredni. Naši največji kulturni poborniki so bili, naši osvoboditelji izpod avstro-ogrske monarhije, graditelji svobodne domovine, naš kažipot vse do poslednje preizkušnje, do razpوتا: za Boga ali za satana.

Pred dvajsetimi leti je umrl dr. Anton Korošec.

Gospod urednik! Vsi vemo, da je ta veliki Slovenec vodil borbo proti komunizmu, na najvišjih državiških mestih, ko mi še slutili nismo nevarnosti te zmotne ideje. In v listu protikomunističnih borcev ni mesta njegovemu spominu?

H. R., Argentina

— — —
Bral sem članek o domobranski prisegi. Ne vem, če boste pripravljene objaviti komentar k temu članku. Takole bi zapisal: ni ga zločina in hudo-

delstva, ki bi ga ne bilo mogoče opravičiti z zgledi iz svetega pisma. Ni je trditve, ki bi jo z logiko in silogizmom ne bilo mogoče podpreti. Domobrantska prisega je bila po besedah, smislu, razumevanju in namenu ali resnična vez za boj proti enemu zločincu s pomočjo drugega, ali pa hinavska izjava, lažna trditev in potrditev zavezništva z zavestjo, da nihče te vezi ne bo spoštoval. Ves napor B. F. prikazati moralnost, etičnost, legalnost in druge oznake za to najbolj nesrečno, če že ne najbolj sramotno dejanje slovenskih domobrancev, je res jalov in res zveni le v smislu Slovenskega doma in Goebbelsovih glasil. Ali ne bi bilo mnogo bolj pametno pisati, kako je do te prisege prišlo? Kdo, kaj, kako so jo zahtevali? Kaj so naši ljudje napravili zanjo ali proti njej? Marsikaj je mogoče opravičiti z izjavo, da je bilo prisiljeno, trditi pa, da je bilo pravilno, mi požene kri v glavo, ker me je sram, da bi me kdo prišteval takim opravičevalcem. In vi veste, da sem bil od vsega početka v boju s komunisti!

Klicati končno mednarodno pravni vidik na pomoč, češ, da so bili partizani banditi, je netočen, kajti edino Nemci ter z njimi s prisego zvezani domobranci so bili tega prepričanja — in na žalost so nekateri še sedaj. Otepanje z datumi, kdaj so Stalin, Roosevelt in Churchill pismeno priznali novi položaj v Jugoslaviji, me spominja na ameriško nepriznavanje rdeče Kitajske ter na njihovo priznavanje neodvisnih baltskih republik. V današnjem svetu realnosti so te stvari smešne.

EC, Italija

G. urednik,

V prilogi Vam pošiljam nekaj dopisov za Vestnik, katere upam, da boste objavili, kadar Vam bo prostor dopuščal.

Drugo, kar bi rad pripomnil, je to, da se z novo usmerjenostjo Vestnika ne strinjam. Vsekakor mislim, da za strankarsko politične in politične članke imamo Slovenci v emigraciji dovolj časopisov in revij brez Vestnika, ki nosi, oziroma je nosil na naslovni strani: Glasilo domobrancev in drugih protikomunističnih borcev, torej ljudi, ki o strankah, strankarstvu itd. v domovini kaj malo, ali nič ne vemo, ker smo se premnogi rodili prepozno, a vendar prezgodaj, da nas je vrtinec vojne in revolucije potegnil v svoj tok.

Ko smo kot mladoletni prijemali za orožje, se nismo vprašali, kateri stranki je kdo pripadal. Poznali

smo samo dve strani: komunizem in antikomunizem. Spominjam se dobro, da sta se tedaj — in to ne samo enkrat — borila z ramo ob rami nekdanj zagrizena nasprotnika Slovenski Orel in Sokol in oba gledala v preteklosti tisto zlo, ki je rodilo komunizem in revolucijo.

Ker je Vestnik glasilo Z.S.P.B., smo prepričani, da mora biti izraz tistih, katerih glasilo je. Prav tako smatramo, da mora imeti glavni odbor Z.S.P.B. polnomočje usmerjati pisanje svojega glasila. Ako to ni mogoče, potem smatramo, da list ni in ne more biti naše glasilo, ker svojemu, na demokratičen način izvoljenemu zastopstvu popolnoma zaupamo.

Ne vem, kaj je prebudilo nekatere politične ljudi, da so se kar naenkrat tako zaleteli v našo organizacijo? Mislim, da so imeli dovolj časa (če so res tako iskreni, da jim

je ideja tako važna in, če niso pri tem mislili na kakšno partijo), da bi organizacijo sami ustanovili, ne pa čakali na druge. Sedaj pa, ko je organizacija (in človek bi pred leti mislil, da je nemogoča) tukaj, in je začela prodirati v preteklost, se nam pa zdi, da so se „nezmotljivi“ ustrašili, da ne bi prišlo na dan še kaj več kot Vetrinjska tragedija.

Vemo, da nekaterim ne imponira opisovanje naše bojne zgodovine. Zavedajo pa se naj, da nam prav tako ne imponirajo njihove strankarsko politične modrosti. Edini izhod iz tega je: Pustite nam Vestnik, politične članke pa pišite tam, kjer boste za nje našli interesente.

Florijan Slak

Box 207

Virgil, Ont. — —Canada

Gospod urednik,

rad bi Vam sporočil, s kakšnim zanimanjem berejo tukaj borci in ostali begunci Vestnik. V splošnem so s današnjo obliko zadovoljni in priznavajo, da pravilno demokrati-

čno objavlja dopise, ki prihajajo iz vseh krajev in od različnih ljudi. Veliko prahu je dvignil članek dr. Bajleca, zaradi česar je tudi padel občutek, da je Vestnik izgubil smer in zašel v strankarstvo. To je bilo mnenje posameznikov in upam, da zaradi tega Vestnik ne bo trpel, ampak da bo od številke do številke boljši. Vem, da ni lahko zadovoljiti vse bralce, kajti večina protikomunistične emigracije bi rada videla v protikomunističnem vodstvu samo dobre stvari, kajti slabega jim res ne moremo očitati. Če pa so bile napake in pogoške, je treba vedeti, da jih vsakdo lahko nehoti naredi, mora pa zato biti pripravljen, da jih vsak čas tudi prizna ali pa pojasni vzroke. Tako vem, da bo lahko vsakdo imel prostor v Vestniku. Moramo si zaupati med seboj dobre in slabe stvari, ker le tako bomo bolj enotno pobijali komunistično tiranijo.

Želim mnogo uspehov v delu za Vestnik!

AE — USA

Oj oćak Nanos, ki zreš na svoje podložne...

Tedaj pridejo za nami v Loćnik omenjeni srbski četniki iz bosanskega korpusa z domobranci, ki so šli skozi Vipavo okrog poldne. Ti so nam povedali, da so onj zadnji, in da ni nikogar več za njimi, in šli dalje. Mi pa, skupina liških četnikov, ki smo prišli pred njimi v Loćnik, smo si v Loćniku poiskali prenoćišće, in tam prespali noć. Drugo jutro (30./4. -1./5.) okrog osme ure začno strojnice regljati pri mostu preko Soće. V kratkem odide par četniških izvidnic, da ugotove,

kaj to pomeni. Dognali so, da tam fašisti skupaj s partizani streljajo na naš četniški oddelek. Še preden so se izvidnice vrnile, so začeli z goriškega gradu s topovi streljati na nas. Mi nismo dolgo ugibali, kaj to pomeni, ker so se izvidnice hitro vrnile in poročale, kaj so ugotovile. Jasno nam je bilo, da so s topovi streljali fašisti, ker partizani niso imeli topov, kar smo tudi pozneje zvedeli. Pred streljanjem s topovi smo se morali umakniti v vas Moša pri Gorici (1 km oddaljeno od Loć-

nika). Streljanje s topovi je trajalo dve uri. Ko je streljanje prenehalo, smo se vrnili v Ločnik. To je bilo krog poldne. Zbrali smo se na trgu pred cerkvijo in se v skupinah pogovarjali o dogodkih zadnjih dni. Medtem pride poročilo, da se bližajo prvi oklopni avtomobili in anki VIII. angleške armade, ki je prodirala ob jadranski obali. Čakali smo nekako pol ure, ko smo zaslišali bobnenje motorjev težkih vozil. V par trenutkih pridrve po cesti trije oklopni avtomobili in trije težki tanki. Ustavijo se na trgu blizu nas, odprejo vozila in vojaki poskačejo na cesto. Vsi vojaki se zgrnejo okrog dveh svojih višjih — verjetno svojih častnikov in se z njimi nekaj časa posvetujejo. Po preteku nekaj minut se vojaki razidejo ogledovat vas. Častnika se približata civilnim ljudem, ki se jih je zbralo precej na trgu, ter s kretanjami in na drug način poizvedujeta — najbrž, če kdo zna angleško; nakar se začne neka ženska riniti v ospredje (pozneje sem zvedel, da je bila ta ženska grofica Attems). V istem trenutku, ko je začela omenjena ženska govoriti z Angležem, se je angleškemu častniku približal četniški major in ga vprašal, kaj bi rad zvedel. Ker je major znal zelo dobro angleško — še veliko bolje kot omenjena ženska — je Anglež nehal govoriti z njo, in se začel razgovarjati z njim. (Po končanem razgovoru z majorjem je major povedal, o čem je bil razgovor.) Na majorjevo vprašanje, kaj bi angleški častnik rad zvedel, je Anglež majorju odgovoril z vprašanjem: „Kje so partizani?“ Major mu reče: „Zakaj vpraša po partizanih, zakaj ne vpraša po fašistih?“ Anglež

reče majorju: „Fašisti so naši sovražniki, partizani pa so naši prijatelji!“ Nato reče major Angležu: „Tega ne razumem, zakaj so partizani skupaj s fašisti streljali s strojnici in topovi na to vas in na nas?“ in mu pri teh besedah s kretnjo roke pokaže na razbita cerkvena vrata in strehe hiš, rekoč: „Tu imate dokaz!“ Anglež majorju: „To ni mogoče!“ Nato povabi major Angleža naj gre z njim v Gorico, pa se bo na lastne oči prepričal, da je to resnica. Anglež se hoče majorju izviti in pravi, da ima drugačne informacije od tiste ženske, s katero je malo prej govoril. ki mu je zatrdila, da so partizani miroljubni ljudje. Major ga znova povabi, naj gre z njim v Gorico in se bo prepričal, da ima on (major) prav, in bo videl, kako se partizani in fašisti z roko v roki (vodeč se izpod pazduhe) sprehajajo po Korzu. Še vpraša Anglež majorja: „Kdo ste pa vi?“ Major mu odvrne: „Mi smo jugoslovanska vojska kralja Petra!“ Na te besede je Anglež salutiral, se obrnil in odšel ter pustil četniškega majorja samega na cesti. Tak nastop angleškega častnika je dokazal, da mu tak razgovor s četniškim majorjem ni bil všeč in je bil partizanskega mišljenja. Tako se je končalo naše prvo neprijazno srečanje z Angleži.

Govorilo se je, da nas bodo priključili k VIII. angleški armadi. Toda zgorajšnji nastop angleškega častnika s četniškim majorjem, kakor tudi obstreljevanje angleških lovcev paše skupine prejšnji dan med Prvačino in Ovčjo drago sta nam postavila ta problem v nerazumljivo uganko.

VIII.

Drugi dan po tem razgovoru smo odšli proti Palmanovi (1./2. maja), kamor so dospeli isti dan tudi srbski četniki bosanskega korpusa z domobranci, ki so se umaknili iz Vipave 29./30. aprila 1945. Vse četnike iz obeh skupin in domobrance so nas razvrstili po razbitih barakah. Kratko zatem se je začelo govoriti, da bomo morali drugi dan vsi položiti orožje. Ljudje so bili zelo razburjeni. Spominjam se 72 starega četnika, da je stekel, ko je to zvedel, k najvišjemu četniškemu poveljniku Djuiću in ga vprašal, če je to res, da ga bo na stara leta doletela še ta sramota, da bo moral položiti zdrav in nepremagan orožje, ko ga ni še nikoli po tolikih letih, ko je bil v bojih vedno prvi. Djuić mu je rekel, da bo res treba položiti orožje, ker tako zahteva mednarodni položaj. Ko se je vrnil med svoje vojake, se je zjokal kot otrok.

Drugi dan (2./3. maja) zjutraj je prišlo povelje, da moramo vsi pripraviti orožje, da ga odložimo.

Čete so bile sklicane po vrstnem redu na sredo taborišča, kjer smo odlagali orožje. Naša četa (v kateri sem bil jaz), je bila poklicana malo pred poldnem. Ko pridemo tja, vidimo ogromne kupe orožja, ki so ga angleški vojaki skladali v red, vsake vrste na svoj kup: puške posebej, strojnice posebej in brozostrelke posebej. Na mestu, kjer smo odlagali orožje, je bilo več angleških častnikov in glavni četniški poveljnik Djuić. Po odložitvi orožja smo se vrnili v naše barake. Razmotrivali in pogovarjali smo se o našem težkem položaju, kako smo

zdaj brez orožja izdani Angležem v roke na milost in nemilost. Splahnelo nam je zdaj vsako upanje, da nas bodo priključili VIII. angleški armadi, ki je prodirala ob jadranski obali. S tem so bili tudi prečrtani in v nič postavljeni vsi naši načrti in uničeno naše upanje, da bomo priključeni zmagovitj poljski armadi, ki ji je poveljeval slavnj poljski general Anders.

Naj kar na tem mestu navedem, kako smo se pogovarjali in razmotrivali o poljski armadi in njenih namenih in načrtih več let kasneje, ko smo dve leti delali skupaj pri istem delu na stavbah (cemento armado) v Argentini v Buenos Airesu, dva mlada Poljaka, enemu je bilo ime Viktor, drugemu Sigmund (priimkov se ne spominjam) in jaz. V glavnih obrisih se je razgovor sukal o naslednjem: Omenjena fantasta mi pravila, da sta bila ves čas v armadi generala Andersa, ki je v prvih vrstah pred VIII. angleško armado zmagovito prodiral. Kjer se je pokazal kak kočljiv položaj, povsod je bila prva poslana v borbo poljska armada in tako je bilo vse do mesta Rimini in njegove okolice. Ob vsaki priliki, ob odmorih in drugih priložnostih smo se pogovarjali o jugoslovanski vojski kralja Petra, posebno o slovenskih domobrancih in srbskih četnikih, da se bomo z njimi sešli nekje v severni Italiji. Na splošno, da je bilo pri častnikih in drugih vojaki navdušenje za skupne nadaljne vojne operacije, da bomo skupno dalje pod enotnim poveljstvom prodirali mimo Trsta v Slovenijo in Slovenijo in ostalo jugoslovansko ozemlje očistili preostalih šibkih partizansko-kom. hord; slednjič, da bomo skupaj tudi njihovo

ljubljeno Poljsko osvobodili rdeče navlake. Jaz sem jim obenem pojasnjeval naš položaj in navdušeno vsesplošno pripravljenost in odobravanje... Bog daj, Bog daj, da bi se naša poštena vojska združila s pošteno bratsko poljsko vojsko — armado pod vodstvom slovečega generala Andersa. Toda vsi trije smo naša razmotrivanja zaključevali z našo nesrečno položitvijo orožja in pridržanjem njihove armade v Rimini, s čimer nam je bilo onemogočeno snidenje obeh vojsk jugoslovanske kralja Petra pod orožjem in poljske in prekrizane naše nade in naši načrti. Kdo je to zakrivil? In zakaj? O tem nam bo dala pojasnilo zgodovina!

Pa nadaljujmo tam, kjer smo ostali po naši položitvi orožja.

Drugi dan 3./4. maja ob 10 dopoldne priropotajo v Palmanovo kolono angleških kamionov in začno ljudi nakladati nanje.

Skupina, v kateri sem bil jaz, je prišla na vrsto na drugo kolono. Vozili so nas dalje ves popoldan do noči. Zvečer smo se ustavili na odprtem svetu med nekimi njivami. Postavili smo si zasilne šotore za prenočišča in tam prenočevali. Naslednji dan (4./5. maja) približno ob devetih zjutraj pridejo nekateri angleški častniki k nam pogledat. Najbrže so že prej vedeli, da smo jugoslovanski četniki in domobranci, med katerimi je veliko takih, ki znajo jugoslovanski ples — srbsko narodno kolo, da so nas prosili, naj jim ga predvajamo.

Četniki zaradi dogodkov zadnjih dni slabo razporejeni, niso bili pri volji, da bi predvajali ta ples. Toda na prigovarjanje četniških častnikov

in drugih vplivnih civilnih osebosti, ki so se bali, da ne bi še poslabšali našega položaja pri Angležih, ker smo jim že itak brez orožja izročeni na milost in nemilost, so se udali in se začeli zbirati za kolo. Zbralo se je 60 oseb obojega spola. K gledanju kola se je zbralo več angleških visokih častnikov. Kolo je bilo predvajano v bližini Padove, na odprtem polju.

Drugi dan (5./6. maja) je prišla še ena kolona angleških kamionov. Peljali smo se naprej. Ponoči so štirje (zadnji) kamioni — na enem izmed teh sem bil jaz — zgrešili pot, ker so se kamioni, ki so drveli spredaj, na križiščih v temi preveč oddaljili, da zadnji niso videli, kod so krenili. Naši kamioni v temi drve dalje in dohite drugo kolono, ki je vozila nemške vojake v neko taborišče. Za njimi so vozili, dokler ni privozila ta kolona do vrat taborišča. Neki nižji angleški častnik, ki se je vozil z nami na prvem kamionu, je skočil z avta in šel pozvedovat, kam naj nas zapeljejo. Ko je častnik odšel, sem videl, kako so angleški vojaki in nižji častniki Nemce pretepali in klofutali, ko so šli skozi vrata v taborišče. Začeli smo se na naših kamionih bati, da bodo tudi z nami tako postopali, če nas bodo gnali skozi ista vrata. K sreči pa se je podčastnik kmalu vrnil, stopil na prvi kamion, ki je zavil na drugo stransko ulico, in drugi za njim, po čemer smo spoznali, da nismo namenjeni z Nemci v isto taborišče. Ponoči smo vozili dalje, ne vedoč ne kod ne kam. Ko smo se na nekem kraju ustavili, je bilo ob treh zjutraj (6./7. maja). Na mojem kamionu je neki star četnik pogledal na svojo žepno

uro in gledal nanjo, ker je bilo temno. V tistem trenutku pride k našemu kamionu neki angleški podčastnik, se vzpne nanj, malo pogleda po njem, vidi v četnikovih rokah uro, da gleda nanjo, mu jo izmakne iz rok, jo vtakne v gornji zunanji žep svojega jopiča, z njo skoči s kamiona in odide z njo, kot da se ni nič zgodilo. Stari — okradeni — četnik začne takoj nato tarnati, da je ravno še tega Angležu manjkalo, da mu je izmaknil iz rok dobro uro, ki jo je imel za spomin od svojega starega strica, ki mu jo je daroval. To tarnanje je slišal naš šofer, neki črnc, in prišel pogledat, zakaj stari četnik tarna in v italijanščini vprašal, kaj se je zgodilo. Jaz, ki sem edini znal dobro italijansko, mu pojasnim, kaj se je zgodilo, in da je angleški podčastnik četniku izmaknil uro, jo vtaknil v žep svojega suknjiča in z njo odšel. Vprašal me je, kateri Anglež je to storil. Prav v tem trenutku pride mimo našega avto dotični Anglež in črnemu šoferju nekaj reče in ko se ta Anglež oddalji za dva, tri korake, rečemo našemu šoferju: „Ta je!“

Vozimo se dalje. V naslednji prekinitev vožnje spet govoriva z našim šoferjem. Šofer mi reče, da bo že on zadevo z uro uredil. K njemu se približata še dva črnca, od katerih je bil eden pravj „Goliat“. Črni šofer jima pove nekaj besed. Na njegove besede se črni velikan široko na ves glas zasmee; nato se vsi trije oddaljijo, vsak na svojo stran. Vozimo dalje približno eno uro. Nato se kamioni zopet ustavijo. Komaj je preteklo par minut, ko opazimo zgoraj omenjene tri črnce in tistega Angleža, ki je sta-

remu četniku uro izmaknil. Velikan „Goliat“ drži zadaj za obe roki Angleža kradljivca, drugi črnc stoji ob strani, črni šofer pa stoji pred Angležem in nekaj zahteva od njega ter brez nadaljnega seže v njegov zunanji zgornji žep jopiča in privleče na dan ukradeno uro. Nato črnici spuste Angleža in se približajo k našemu kamionu. Šofer drži uro v roki in mi reče, naj vprašam četnika, če je to njegova ura. Jaz, ki sem uro dobro poznal, sem mu zatrdil, da je, in stari četnik, ki je bil zraven, je tudi to potrdil. Nato je šofer četniku izročil uro. Stari četnik in drugi pričujoči četniki so se mu začeli na vse mile višje zahvaljevati, česar pa šofer ni razumel. Jaz sem mu pojasnil, da se mu prav lepo zahvalijo. Črni šofer pa reče na to, da se mu ni treba nič zahvaljevati zakaj, kar je storil, je storil samo kot svojo dolžnost in dostavil: „Mi smo črnici po koži, pa imamo srce, Angleži pa so beli, pa z nami v Afriki postopajo, kot z vami danes tukaj.“ Na te besede se črnici vidno zadovoljni v medsebojnem pogovoru oddaljijo. Oglasi se piščalka v znamenje za odhod. Vozili smo z našimi štirimi kamioni še približno eno uro, dokler se sedaj nismo ustavili pred vhodom na športno igrišče v Ceseni (v Italiji) 6./7. maja.

IX.

V Ceseni (Italija) smo s kamionov šli skozi vrata na športno igrišče, kjer so nas moške nastanili na desni blizu vrat — pa precej na tesno — s pripombo, da jih pride še mnogo. Mi smo prišli prvi, potem so vozili ljudi še ves ostali

dan in vso noč: četnike, domobrance in civilne begunce — samo naše ljudi. Popoldne so pripeljali naše civilne begunce moške in ženske. Moške so dodelili k nam kot omenjeno. Vse ženske pa so nastanili na tribuni, nad katero je bila cementna streha, da so bile pod streho, dočim smo si moški postavili zasilne šotore na igrišču.

Drugi dan so nam dali Angleži par velikih šotorov na razpolago (7./8. maja).

Ko smo se za silo uredili, so bili vsi slovenski civilni moški begunci ložirani na severno zapadni strani na igrišču, dalje dotik njih vsi slovenski domobranci s slovenskimi četniki iz Primorske. Meni se je zdela prihodnost zelo mračna; ni se obetal nič dobrega. Zato sem se namenil, da se ločim od srbskih četnikov in se pridružim slovenskim civilnim beguncem. V neki začasni pisarni sem zaprosil srbske četniške častnike, naj mi dajo neko pisanje, da me odpuščajo iz srbske četniške vojaške službe s pojasnilom, da se nameravam pridružiti slovenskim civilnim beguncem in pripomnil, da ne vem, kaj se še lahko zgodi, da se najbolj varnega čutim med svojimi ljudmi in zlasti, ker se predvideva možnost, da nas bodo razdružili po narodnostih. Razumevajoč moj položaj, so mi pritrdili, da imam prav, ker tudi oni računajo z možnostjo razdružitve po narodnostih, in so mi brez nadaljnega dali pismo potrdilo, da me odpuščajo. S to odpustnico sem se pridružil slovenskim civilnim beguncem. Mi slovenski civilni begunci smo bili vsega skupaj v Ceseni dobra dva tedna (14 do 16 dni), dočim so bili slovenski domobranci in

slovenski četniki manj časa. Zakaj med tem časom je odločila komanda, da se slovenski četniki in domobranci ločijo od srbskih četnikov in se odpošljejo v drugo taborišče — v Forlì. V istem času so se začele širiti razne govorice; nekateri so menili, da nas bodo moške uporabili za razne straže. Ta novica se je širila posebno med srbskimi četniki iz Like in Bosne, dočim ta novica med našimi ljudmi ni imela tal. Naši ljudje so smatrali položaj za veliko bolj resen. Predvidevali so možnost, da nas bodo nasilno poslali Titu, posebno dokler se nahajamo za žico pod stražo.

Naši duhovniki s Primorske — po številu jih je bilo osem med nami — so se dogovorili z drugimi slovenskimi razumniki, da je treba nekaj ukreniti za nas.

Iz tega taborišča ni smel nihče ven na prosto, razen naših osem duhovnikov. Ti so sklenili, da gredo do škofa v Ceseni in mu pojasnijo položaj naših civilnih beguncev; posebno so mu povdarili, da so vse slovenske in srbske begunke nastanjene skupaj pomešane — to je slovenske katoličanke in srbske pravoslavne vere — na omenjeni tribuni, kar je še povečavalo nevzdržnost položaja. Škof je njihovo pojasnilo razumel in obljubil, da bo storil vse, da se ta zadeva pravilno uredi. Takoj drugi dan navsezgodaj pride povelje, da vsi slovenski civilni ljudje svoje stvari uredijo, podero velike šotore in vse tuje stvari oddajo pri straži na vratih pri izhodu. Že okrog devete ure nas pokličejo vse moške in ženske po abecedi in ljudi odločijo v skupine. V vsako skupino je bilo določenih toliko ljudi kolikor

jih je šlo na posamezni kamion. Tako so bile kmalu odrejene štiri skupine za prve štiri kamione. Kamioni so po vrsti drug za drugim tesno pri izhodu, da se ni mogel nihče mimo njih izmuzniti na prosto, pričakali, da so vsi ljudje, ki so bili zanje določeni, pri vratih oddali straži stvari, ki so jih morali oddati, in se povzpeli nanj, nakar je prvi dal prostor naslednjemu; tako

je šlo po vrsti, da so bili zasedeni štirje prvi kamioni. Ta postopek je naše ljudi precej prestrašil, češ, kam nas bodo odpeljali. Ker pa so bili kamioni brez vsake straže, da ni bilo na njih razen šoferja nobenega drugega tujih ljudi, in da je bil na prvih štirih vozilih po eden naših slovenskih razumnikov poleg šoferja, so se ljudje pomirili in upali, da ne bo nič hudega.

Društveno življenje

DSPB — Buenos Aires: strokovni načelnik *Radivoj Rigler* je pripravil predavanje pod naslovom Kakšna naj bi bila naša bodoča voj-ska? — Kdaj in kje se bo predavanje vršilo, bo objavljeno v tedenskem tisku. — Vse bojevnike pa že sedaj opozarjamo na to zanimivo snov, ki bo brez dvoma privabila mnogo poslušalcev.

Gospodarski načelnik *Jože Jenko* javlja, da je v zadnjem času razdelil podpor v višini 3.300.— pesov, in to iz Invalidskega fonda. V slednjega je neimenovan dobrotnik poklonil 1.000.— pesov, za kar iskrena hvala. — Vse soborce naprošamo, da posnemajo in se spomnijo med nami trpečih. Naprošamo pa tudi vse, da gosp. načelniku sporočijo vse primere bolezni, nesreč itd. v naši borčevski skupnosti.

Članski načelnik *Stane Bitenc* je prejel vzpodbudno pismo borcev iz Córdoba, Argentina, v katerem mu sporočajo o pripravah za ustanovitev tamošnje sekcije DSPB. Takoj ko bodo vse uvodne formalnosti zaključene, bodo cordobski borci podali obširno poročilo za Vestnik. — Društveni odbor pripravlja II. družabno prireditve. Čas in kraj bosta objavljena v tisku.

ZSPB — Cleveland: gospodarski načelnik DSPB *Jože Jenko* je prejel sporočilo soc. referenta pri ZSPB *Branka Pogačnika*, da je bilo nakazano nadaljnih 60.— dolarjev za podpore invalidom, vdovam in sirotam. Ta vsota je bila razdeljena še pred Veliko nočjo.

HVALA LEPA!

Družina ing. Matičiča je darovala namesto venca na grob gospe Marije Esih roj. Smerdu 300.— pesov v Invalidski fond Društva slov. protikomunističnih borcev v Buenos Airesu.

IZ UPRAVE

Konzorcij Vestnika se je kljub tiskarniškim stroškom odločil, da za leto 1961 ne bo zvišal naročnine reviji, tako da bo zmožljiva tudi v bodoče gmotno šibkejšim naročnikom. Prosimo pa vse finančno dobro stoječe naročnike in člane DSPB, da po svojih močeh in uvidevnosti prispevajo v TISKOVNI SKLAD VESTNIKA in s tem pomagajo Vestniku, da bo redno izhajal v isti obliki kakor do sedaj.

Lepo število novih naročnikov je najboljši dokaz, da je postala naša revija zanimiva in sodobna. Čim več bo novih naročnikov, tem obširnejši bo postal Vestnik. Zato v lastnem interesu razširjajte to svojo vez med prijatelji in znanci, kjer koli se vam nudi prilika.

Še vedno pa je nekaj zaostankarjev, ki so z naročnino na dolgu. Na vse te se obračamo s prijateljsko prošnjo, da skušajo svoje obveznosti poravnati.

Naročnina za leto 1958 je bila \$ 45.—, za leto 1959 \$ 60.—, za leto 1960 in 1961 pa \$ 96.—.

Naročnino morete poravnati pri vseh naših poverjenikih, kateri vam Vestnik dostavljajo, ali pa v Slovenski hiši na Ramón L. Falcónu 4158 pri ge. Martinčičevi ali pa istotam pri gđč. Zdenki Gornik, ki nam iz prijaznosti napravi te usluge.

Denarna nakazila pa naslavlajte na upravnika:

Janez Kralj, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires.

Pred časom je soborec, ki v svoji skromnosti ni hotel biti imenovan, daroval v tiskovni sklad 500 pesov. Pred mesecem pa je našel posnemovalca g. *Jožeta Curka* iz San Justa, ki je v isti namen daroval 108 pesov. Lepa hvala! Upamo, da jih bo v bodoče še kaj.

UREDNIKOV BUNKER

H. R., Mendoza — Hvala za pismo. Dopis o dr. Koroščevih spominskih proslavah je objavljen v tej številki, dopis o Slovenski legiji bo počakal nadaljnega razvoja dogodkov odn. objav v tej zvezi v drugih publikacijah. — Zelo boste ustregli, ako morete poslati slike iz časov borbe odn. sedanjega življenja nekdanjih bojevnikov. — Lepo pozdravljam!

J.Š., Tortuguitas — Hvala za pismo. Zelo boš ustregel vsem bojevnikom, ako boš čim prej mogoče napisal daljšo ali krajšo stvar iz nekdanjih časov. O obisku se bova pa osebno pogovorila ob prvi družabni prireditvi. — Bog Te živi!

M. Z., Cleveland — Pismo prejel, kakor vidiš v dopisih pričujoče številke. Želim mnogo sreče in uspehov pri delu in veliko vztrajnosti v skupnih naporih povezave vseh borcev. — Pozdrav Tebi in vsem prijateljem!

F. S., Virgil, Canada — Vaše pismo z dne 3. 12. 1960 sem prejel šele 18. februarja, ker je bilo odposlano kot Printed Matter preko carine, kar je silno zamudno. Objavljeno je v tej številki. Glede priloženih dopisov pa tole: sestavek **Prav je, zakaj pa ne greste v partizane...** bo objavljen takoj, ko mi jasneje navedete podatke o mrtvih domobrancih, kakor to navajate na str. 3 in 4. Dobro bi tudi bilo navesti ime in priimek namestnika komandanta Šerčerjeve brigade, ako sta vam znana. — Dopis **V Ribnico gremo** bo objavljen v majski številki, ker je v aprilski že dovolj dolgih člankov. — V tej je natisnjen dopis **Čisto malo ljubezni**. — Polemiko **V duhu** časa pa bi svetoval poslati uredništvu Klica Triglava, ker se sklicuje na članek, ki ga je ta publikacija pred časom objavila, odn. Slovenski državi, ki je omenjeni članek ponatisnila, kakor omenjate. Mimogrede: zadnji stavek v četrtem odstavku, ki omenja Kristusa, pa zgodovinsko ni točen.

GLAS SAVESTI, ki je bilten J. K. D. Zbor v Argentini (uredništvo Dušan Dimnik, A. Alvarez 2184, Florida, FGBM, Buenos Aires), je v št. 4. objavil odprto pismo g. Radivoja Riglerja direktorju hrvatskih dušnih pastirjev p. Rade-tu v zvezi z njegovim božičnim nagovorom. V pismu omenja g. Rigler, da je omenjeni božični nagovor „zmotil idilični mir, ki napolnjuje krščanske duše v pričakovanju in praznovanju tega velikega dne“, kajti p. Rade je iz neznanih razlogov izpustil pri navedbi narodov, trpečih za železno zaveso, tako Slovence kakor Srbe. G. Rigler dalje navaja slovenske žrtve v protikomunističnem boju in zaključuje: „Ali se Vam ne zdi, prečastiti, da Vi, častnik boreče se Kristusove cerkve, s tem, kar ste s svojim ravnanjem naredili, ne samo ne pomagate sv. očetu v njegovih naporih (za združenje vseh kristjanov), ampak mu nasprotujete. Indigniran sem nad Vami in vsa moja družina z menoj. Pokvarili ste nam lepo božično razpoloženje.“

Registracija Zgodovinskega atlasa Slovenije, ki ga je izdala Slovenska kulturna akcija, ni objavljena v tej številki, ker registrator atlasa še ni prejel.

Vse bralce v Angliji, posebej pa še poverjenika, prosi uredništvo, naj pazljivo zasledujejo objavo spominov fieldmaršala Alexandra, ki so začeli izhajati 19. februarja v Sunday Times-u. Uredništvo prosi, naj bi bili izrezki, v katerih bo opisan čas tik ob koncu vojne, takoj dostavljeni v svrhu priobčenja.